

Kjønnsnøytrale krisesentre
- forholdet mellom likestillingsloven, FNs kvinnekonvensjon og EMK

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 648
Leveringsfrist: 25.november kl 12

Til sammen 15 154 ord

26.11.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av tema og problemstilling	1
1.2	Presisering og avgrensning av problemstillingen	2
1.3	Krisesentrene – et historisk tilbakeblikk	5
<u>2</u>	<u>LOV OM KOMMUNALE KRISESENTERTILBUD BAKGRUNN OG DISKUSJON</u>	
2.1	Bakgrunnen for lovforslaget	8
2.2	Høringsrunden	9
2.2.1	Høringsnotatet	10
2.2.2	Høringsuttalelser	11
2.2.3	Proposisjon/ Sikringsbehandling	17
2.3	Krisesenterloven	17
2.3.1	Formålet med lovfestingen av loven	18
2.3.2	Fysisk atskilt botilbud	20
2.3.3	Krisesenterloven i praksis	21
<u>3</u>	<u>TOLKING AV KRISESENTERLOVEN I LYS AV LIKESTILLINGSLOVEN, KDK OG EMK</u>	<u>25</u>
3.1	Likestillingsloven	26
3.1.1	Likestillingslovens formål	27
3.1.2	Plikt til å arbeide for likestilling	28
3.1.3	Likestillingsloven generalklausul	29
3.1.3.1	Direkte diskriminering	30
3.1.3.2	Indirekte diskriminering	31
3.1.3.3	Er krisesenterlovens kjønnsnøytrale utforming i strid med likestillingsloven § 3?	32
3.2	Kjønnslikestilling etter internasjonal rett	39
3.2.1	FNs kvinnekonvensjon i norsk rett	40
3.2.1.1	Egne sentre for kvinner etter FNs kvinnekonvensjon?	42
3.2.1.2	Særbehandling av det ene kjønn	46

3.2.2	Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) i norsk regelverk	49
3.2.2.1	EMK art. 14	51
<u>4</u>	<u>KRISESENTERTILBUD I DANMARK</u>	<u>54</u>
<u>5</u>	<u>OPPSUMMERING/ AVSLUTNING</u>	<u>56</u>
<u>6</u>	<u>KILDELISTE</u>	<u>59</u>

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Som en reaksjon på kvinnemishandlingen, etablerte kvinnebevegelsen på 1970-tallet en krisetelefon, og senere et krisesenter i Oslo på frivillig basis. Krisesentrene ble etablert som et sted hvor kvinner og deres barn kunne søke trygghet. De var et svar på den omfattende volden i hjemmet som ble avdekket på 70-tallet. Vold mot menn i hjemmet, som er mindre utbredt, har først i senere år fått oppmerksomhet. Med kjønnslikestilling i tanken, og ønsket om å styrke kampen mot vold i nære relasjoner, har regjeringen lovfestet et kjønnsnøytralt krisesentertilbud i egen Krisesenterlov¹. Lovens formål² er ”å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud for alle som utsettes for vold eller trusler i nære relasjoner”. Den innfører en plikt for alle kommuner til å ha et krisesentertilbud til alle, uansett kjønn og alder. Det har kommet frem viktige argumenter både for, og imot menn som ansatte og som brukere av krisesenter i diskusjonen av lovforslaget. Jeg skal gjøre rede for de ulike synspunktene fra de ulike instansene, og undersøke hvordan disse har påvirket den endelige loven.

Ifølge Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet³ (Departementet) har staten en plikt til å gi kvinner og menn samme krisesentertilbud. Kjønnsnøytral utforming er valgt med tanke på å fremme likestilling mellom kvinner og menn, i tråd med prinsippet om like muligheter og like rettigheter for alle borgere i det norske samfunnet. Likevel møter myndighetene motstand, og forslaget om å inkludere

¹ Lov 2009-06-19 nr 44: Lov om kommunale krisesentertilbud (Ksl)

² Ksl § 1

³ Ksl hører under Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

menn i brukergruppen har vært det mest omstridte tema i loven. Kritikken gjelder flere forhold som det skal gjøres rede for i avhandlingen. Formålet med denne avhandlingen er å gi en vurdering av den kjønnsnøytrale utformingen i likestillingsnavn, med særlig vekt på spørsmål om den virker diskriminerende overfor visse gruppe kvinner.

Det rettslige grunnlaget for ikke-diskriminering og likestilling er å finne i både lovfestede og ulovfestede internasjonale og nasjonale rettsprinsipper.⁴ I dagens rettskildelære er likestilling og ikke-diskriminering ikke bare en nasjonal sak. Gjennom forskjellige internasjonale og regionale konvensjoner som Norge har forpliktet seg til å overholde, legges en viss føring på hvordan politikken skal utformes. Både Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)⁵ og FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (KDK) som Norge har inkorporert gjennom menneskerettsloven av 1999, har konsekvenser for norsk likestillingspolitikk og likestillingslovgivning. Utviklingen mot en lovfesting av krisesentre kan ses på som et resultat av Norges internasjonale forpliktelser på området. Jeg skal se på betydningene og konsekvensene av en kjønnsnøytral utforming av krisesenterloven, i lys av relevante bestemmelser i EMK og KDK, samt den norske likestillingsloven.

1.2 Presisering og avgrensning av problemstillingen

Avhandlingen avgrenser seg til å behandle spørsmål om hvorfor lovens kjønnsnøytralitet kan føre til diskriminering av kvinner og virke urettferdig. Spørsmålet som behandles i denne oppgaven er om en kjønnsnøytral krisesenterlov virker kjønnskjev og således fører til indirekte diskriminering.

⁴ Hellum og Ketscher (2008)

⁵ Erik Møse: Menneskerettigheter (2002) kap.8.4

Avhandlig vil gjennom Likestillingsloven ta opp de føringer EMK og KDK legger i forhold til utforming av krisesenterloven. Hvor mye vekt og hensyn har Departementet for eksempel lagt på kvinnediskrimineringslovens kilder, for eksempel i kvinnekomité's anbefalinger.

Avhandlingen avgrenses til å drøfte menn som brukere av krisesentertilbud og vil ikke ta opp spørsmål om menn som ansatte i krisesentrene.

Metode og rettskilder

Avhandlingen bygger på en blanding av rettslige og empiriske kilder. I tråd med kvinnerettslig metode vurderes rettsreglenes virkemåte i lys av kvinners faktiske situasjon. Kvinnerettslig metode er en grein innenfor feministisk rettsteori som er utviklet ved Det juridiske fakultet avdeling for kvinnerett ved Universitetet i Oslo. Pioner for kvinnerettslig metode er Tove Stang Dahl med verket "Innledning til kvinneretten".⁶ I Dahls tobindsverk⁷, gjør hun rede for sin teori om "*forholdet mellom den kjønnsnøytrale rett og den kjønnede virkelighet*".⁸ Det som er noe av kjennetegnet for den kvinnerettslige metode er "*å beskrive, forklare og forstå kvinners rettslige stilling, med særlig sikte på å bedre kvinners stilling i retten og i samfunnet.*"⁹ Spørsmål som anvendes i avhandlingen er hvilken virkning krisesenterloven kjønnsnøytral utforming har for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner, en problemstilling som er typiske for kvinneretten.

Ettersom Krisesenterloven er forholdsvis ny, foreligger det ingen dommer på området og så å si nesten ingen juridisk, kriminologisk eller rettssosiologisk litteratur. Materialet jeg bygger i avhandlingen er Ragnhild Hennem artikkel "Kjønnslikestilling på ville veier – kan kjønnsnøytrale krisesentre forsvares?"¹⁰, og

⁶ Ketscher: "Nogle utviklingslinjer i kvinderetten"

⁷ Kvinnerett I og Kvinnerett II (1985)

⁸ Hellum: Rettferdighet og frihet. Tove Stang Dahls forfatterskap i et nøtteskall

⁹ Dahl: Kvinnerett I (1985) s. 21

¹⁰ I boken "Rettferdighet" av Halsaa og Hellum

forskjellige offentlige dokumenter, da særlig høringsnotatet og høringsuttalelser fra ulike instanser, samt forarbeidene til loven Ot.prp. nr. 96 (2008-2009). De offentlige dokumenter utgjør et ganske stort materiale. Utfordringen har vært å trekke ut relevante og interessante utsagn for videre tolkning og drøftelser.

I norsk likestillingsrett er det lovtekst, forarbeider til loven og tidligere praksis fra likestillings- og diskrimineringsombudet og likestillings- og diskrimineringsnemnda som er relevante som rettskilder og juridisk teori.

For å tolke de ulike konvensjonstekstene har jeg anvendt generelle anbefalinger og kommentarer fra kvinnekomiteen og juridisk teori.

Jeg har også sett igjennom på hvordan loven gjennomføres i praksis ved å ta kontakt med 48 krisesenter i Norge. Spørsmålene jeg stilte var blant annet hvor mange menn som har tatt kontakt etter loven kom, og hvordan de har løst botilbudet til kvinner og menn. Jeg fikk svar fra 28 krisesenter og valgte ut opplysningene fra 6 krisesentre for å belyses problemstillingen i avhandling. Valget falt på krisesenteret i Oslo, Hønefoss, Molde, Tromsø, Rana og Romerike. Jeg har også tatt kontakt med rådgiver for Samlivs- og likestillingsavdelingen ved BLD, Astrid Bergmål for å høre om hvordan det ligger an med utarbeiding av en forskriftshjemmel i forhold til krav om fysisk sikring i krisesenter.

1.3 Krisesentrene – et historisk tilbakeblikk

Krisesenter er en institusjon som tradisjonelt har vært et tilfluktssted for kvinner og deres barn som er utsatt for vold og trusler i nære relasjoner. Disse har fått botilbud i en overgangsperiode. Tilbudet omfatter ikke behandling, men støtte og omsorg, samt oppfølging, praktisk hjelp, telefonkontakt, og utadrettet virksomhet.

Krisesentrene er et lavterskeltilbud, det vil si at tilbudet er gratis og at voldsrammede kvinner kan henvende seg direkte til krisesenter når de selv vil, uten timeavtale eller henvisning.¹¹ I Norge ble krisesentrene drevet på frivillig basis helt fram til Krisesenterloven, som trådte i kraft 1. januar 2010 og påla kommunene ansvar for å ha et krisesentertilbud, og å samordne tiltak overfor brukerne. Loven åpnet nå adgang for menn i samme vanskeligstilte situasjoner.

Krisesenter har en historie som viser kjønnsulikestillingens sentrale betydning for forståelsen av vold i nære relasjoner, og i utformingen av krisesentertilbudet. Derfor vil en redegjørelse for framveksten og utviklingen av krisesentrene som hjelpetilbud, bidra til å forstå hvorfor menn ikke er blitt inkludert i hjelpetilbudet tidligere.

Krisesenterbevegelsen, som startet i England på begynnelsen av 70-tallet, var en del av kvinnebevegelsen. I forbindelse med dette kom det frem at vold mot kvinner i hjemmet var et stort sosialt problem, og ikke et privat anliggende. Kvinnebevegelsen satte menns vold mot kvinner i hjemmet på dagsorden, og som resultat av dette ble det første krisesenteret etablert i England i 1972.

I Norge ble den første mishandlingen av kvinner avdekket gjennom arbeidet til Juridisk rådgivning for kvinner som ble startet i 1974. JURK, som mottak henvendelser fra kvinner fra hele Norge fikk stadig brev fra kvinner som ville vite om mannen hadde rett til å slå dem. I Hjørdis Fodstad og Karen Sofie Steens mellomfagsoppgave i kriminologi, det Skjulte Martyrium, dannet disse

¹¹ Ksl § 2 a og b

henvendelsene utgangspunkt for den første dokumentasjon av kvinnemishandling i Norge. Ideen om krisesenter for kvinner skriver seg fra det første Internasjonale tribunal, arrangert i Brussel 1976 hvor flere norske kvinner deltok.¹² Under tribunalet ble volden mot kvinner synliggjort, og ble en arena hvor kvinner verden over kunne dele erfaring og kompetanse med hverandre. Noen av de norske deltakerne dannet en gruppe i Oslo som skulle arbeide med å få opprettet et krisesenter for kvinner i Norge. 1. februar 1977 åpnet de en krisetelefon for voldtatte og mishandlede kvinner på en hybel i Oslo sentrum.¹³ Den ble drevet først og fremst av private og var basert på frivillig arbeid.¹⁴ Tanken var at gjennom krisetelefon kunne de dokumentere behovet for et krisesenter. Og Nordens første krisesenter for mishandlede og voldtatte kvinner ble åpnet i Oslo i 1978, Camilla Krisesenter.¹⁵ I dag finnes det 51 Krisesenter i Norge, fordelt på alle fylkene og fem krisetelefoner.¹⁶ Krisesentrene har fungert som et svært viktig supplement til det offentlige hjelpeapparatet. Etter mange års kamp om statlig finansiering, mottar de i dag økonomisk støtte både fra kommune og stat. Norsk Krisesenterforbund og Krisesentersekretariatet er to paraplyorganisasjoner som de fleste krisesentrene hører inn under. I motsetning til Forbundet som stiller seg positiv og tilfreds til en kjønnsnøytral lovgivning, er Sekretariatet og deres medlemsentre skeptiske til menn som brukere av krisesentrene. Det er fordi Sekretariatet ideologi bygger på feminisme, som ser samfunnet som skjevt fordelt, og at det er mannen som har makt. Det å styrke kvinners stilling er deres mål.

Som historien viser, har krisesenter en lang tradisjon med arbeid mot kvinnemishandling, og et sted som tar vare på kvinner som utsettes for vold fra menn. Det er også kommet frem både gjennom undersøkelse og statistikk, at som

¹² Rapport fra Internasjonalt Tribunal i Brussel

¹³ Det skjulte martyrium av Fodstad og Steen s. 34

¹⁴ Universitetet i Oslo (Instituttet for kriminologi og strafferett) bevilget kr. 10.000

¹⁵ Kort historikk om Krisesenterbevegelsen i Norge

¹⁶ Ot.prp. nr 96 (2008-2009) s.10

oftest er det menn som er gjerningspersoner og kvinner er ofre. Det fins i dag ingen nøyaktig data om hvor mange menn som har behov for hjelp, eller noen systematisk kunnskap om ulike typer problemer som får menn til å ta kontakt med krisesenter.¹⁷ Men på det juridiske feltet har det skjedd en endring i kampen mot vold i nære relasjoner. Ved kongelig resolusjon av 29. august 2001 oppnevnte Regjeringen et "Kvinnevoldsutvalg" til å utrede problemstillingen omkring vold mot kvinner fra en i nære relasjon. Utvalget ble bedt om å vurdere om lovverket trenger forbedring og om nødvendigheten av å lovfeste krisesentertilbudet. Utvalget la frem innstillingen NOU 2003:31¹⁸, hvor det peker på viktighet av krisesentrene i Norge og det arbeidet som de gjør for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner og deres barn. Utvalget anbefalte lovfestingen av krisesentertilbudet i en egen krisesenterlov, men de nevnte ingenting om at krisesentertilbudet skulle inkludere menn.

I Soria Moria-erklæringen 2005, lovte den rød-grønne regjeringens å styrke arbeidet mot familievold og vold mot kvinner og barn. De ga formelt uttrykk for sine planer om å lovfeste krisesentertilbudet, og her ble det heller ikke menn nevnt i brukergrupper. Krisesenterloven ble vedtatt 19.juni 2009 og ikrafttredelse 2010-01-01. Loven er utformet kjønnsnøytralt. Det betyr at loven gjelder for alle uansett kjønn.

¹⁷ NKVTS Rapport om vold mot menn i nære relasjoner 2009

¹⁸ NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner, 7.2.12.

2 Lov om kommunale krisesentertilbud bakgrunn og diskusjon

”Kvinnevoldsutvalget” hadde i oppgave å redegjøre for problemstillingen omkring kvinner utsatt for vold i nære relasjoner, og å se på behovet av å lovfeste krisesentertilbudet, og forvaltnings – og finansieringsordning. Innstillingen NOU 2003:31 ble lagt frem med tilrådning om lovfesting av krisesentrene gjennom en egen krisesenterlov. Utvalget understreket at loven bør tilpasse krisesentrenes særegenheter og tilbud, og må ikke true krisesentrenes posisjon som en lavterskel tilfluktssted for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner og deres barn.

2.1 Bakgrunnen for lovforslaget

Bakgrunnen for lovforslaget var at Regjering gav et løfte i Soria Moria-erklæring 2005 om å jobbe for likestilling og bekjempe all diskriminering. Departementet så vold i nære relasjoner som et stort problem som de vil jobbe mot og utrydde. De mente at lovfesting av krisesentertilbudet er et viktig tiltak i riktig retning, for å bekjempe vold i nære relasjoner.

Departementet foreslo at det skal lages en egen lov om krisesentertilbud som sørget for at personer utsatt for vold i nære relasjoner og medfølgende barn ble gitt et godt og helhetlig krisehjelp. Ansvar for organisering av tilbudet skal delegeres til kommuner.

Forslaget til tilbudet er en videreføring ved dagens krisesentre hovedtilbudet. Det innebærer at kommune skal sørge for at alle utsatt for vold og trusler om vold i nære relasjoner gis helhetlig hjelp og oppfølging herunder tilbud om¹⁹:

¹⁹ Høringsnotat oktober 2008: Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet s. 5

- *et krisesenter eller tilsvarende gratis heldøgns, trygt og midlertidig botilbud, og et gratis dagtilbud, hvor brukere mottar støtte og veiledning*
- *heldøgns råd og veiledning per telefon*
- *informasjon om rettigheter, bistand til kontakt med øvrig tjenesteapparat, og oppfølging i reetableringsfasen*
- *samordning av tjenester og individuell plan, dersom brukere har behov for langvarige og koordinerte tjenester*
- *kvalifisert tolk når situasjonen tilsier det*

Forslaget skulle tydeliggjøre at det er det offentlige som skal sørge for personer som er utsatt for vold i nære relasjoner får hjelp og oppfølgen. Alle skal få et krisesentertilbud uavhengig av bosted. Daværende Barne- og likestillingsministeren Anniken Huitfeldt sa at *"lovfesting av krisesentertilbudet skal sikre at alle kommuner har eller samarbeider med andre om å gi sine innbyggere et slikt tilbud"*²⁰. Det høringsnotatet som Barne- og likestillingsdepartementet sender ut inneholder *"lovfesting og ny forvaltnings- og finansieringsordning for krisesentertilbudet til personer utsatt for vold i nære relasjoner"* uansett kjønn. Krisesenter skal fortsatt være et lavterskeltilbud. Det betyr at krisesentertilbudet skal være gratis, og alle som utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner, uten timeavtale eller henvisning skal kunne henvende seg direkte til senter. Tilbudet på krisesenter skal innebære døgnåpen telefonvakt, imidlertid botilbud, dagtilbud for dem som ikke trenger overnatting, rådgivning og hjelp til å oppsøke andre offentlig hjelpeinstanser.

2.2 Høringsrunden

²⁰ Pressemelding Nr: 08134, 03.11.2008

Departementets forslag om å lovfeste krisesentertilbudet til personer utsatt for vold i nære relasjoner ble sendt ut på høring 30. oktober 2008,²¹ til alle kommuner i Norge, offentlige instanser, til alle krisesentre og deres paraplyorganisasjoner, og andre som ønsker å kommentere forslaget med høringsfrist 15. januar 2009.

2.2.1 Høringsnotatet

Departementets forslag om å lovfeste krisesentertilbudet ble utredet i høringsnotatet av oktober 2008 med tittelen forslag om lovfesting av krisesentertilbudet. Notatet er en oppfølging av Soria Moria-erklæringen og er en del av gjennomføringen av Vendepunkt – Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2008-2011).

Departementet viser til at dagens krisesentre har et avgrenset tilbud til menn. Hjelpen er som regel begrenset til råd og veiledning per telefon og på dagtid på sentre. Det er få²² sentre som ta imot menn for overnatting. Mens alle krisesentre i Norge gir botilbud i en overgangsfase til kvinner utsatt for vold og deres barn. Kvinner med minoritetsbakgrunn utgjorde i 58 prosent av brukerne i 2007.

Høringsinstansene ble bedt om å komme med sine synspunkter på en del områder. Blant annet punkt 4.3 i høringsnotatet fra Departementet handlet om "*målgrupper for krisesentertilbudet*". Departementet viste til at personer som defineres som utsatt for vold i nære relasjoner var en svært sammensatt gruppe.²³ Spørsmålet var om krisesentertilbudet skal være for alle grupper som kan være utsatt for vold og trusler

²¹ Høringsbrev fra Anniken Huitfeldt, barne- og likestillingsdepartementet. Full tittel: "Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet". 30.10.08

²² Fire krisesentre tar imot menn for overnatting (2007)

²³ Medfølgende barn, kvinner av minoritetsbakgrunn, tvangsekteskap, menneskehandel for seksuell utnyttning, brukere med nedsatt funksjonsevne, brukere med omfattende rus og/eller psykiske problemer og menn.

om vold i nære relasjoner. Forslaget var at kommunenes skal sørge for et krisesentertilbud til ” *alle personer utsatt for vold i nære relasjoner uavhengig av uavhengig av alder, kjønn, etnisk bakgrunn, funksjonsevne, seksuell orientering, livssyn eller religiøs tilhørighet.*”. Forslaget til målgrupper er nedfelt i lovutkastets § 1. Ut fra forslaget har menn rett til å bli inkludert i brukergruppen, akkurat som kvinner og deres barn. Det forutsetter imidlertid at kommunene som hovedregel bør sørger for at kvinner og menn ikke bor sammen, med videre anbefaling om at hver enkelt bruker blir vurdert etter sin situasjon og behov.

Lovforslaget og høringsnotatet var kjønnsnøytralt utformet. Bakgrunnen for forslaget var ifølge Departementet at likestilling mellom kjønn er viktig, og måtte tas i betraktning.²⁴ Ved å utforme loven kjønnsnøytralt, ville kommunene bli forpliktet til å sørge for at voldsutsatte menn fikk et tilbud. Departementet så likevel utfordringer forbundet med hensyn til sikkerhet, til brukere som ikke vil omgås med det motsatte kjønn, samt til kommunens organisering av krisesenter. Departementet vedkjente seg at kvaliteten på tilbudet ville reduseres for brukerne, hvis alle krisesentre /botilbud ble åpnet for menn. Derfor anbefalte Departementet at kommunen som hovedregel, skal sørge for at kvinner og menn utsatt for vold i nære relasjoner ikke skal bo sammen. Men det var kun en anbefaling, i og med at det var utelatt i lovforslaget. Og mer spesifikt om hvordan kommuner skal organiseres dette nevnes ikke.

2.2.2 Høringsuttalelser

Departementet mottok 136 realitetsuttalelser²⁵. Stort sett var alle høringsinstanser positive til en lovfesting av krisesentertilbudet. Men mange var kritiske til den kjønnsnøytrale utformingen. Her vil det gjøres rede for de ulike synene og de kritiske merknadene. Av de høringsinstansene har jeg valgt:

²⁴ Høringsnotat s. 47

²⁵ Ot.prp.nr. 96 1.3.2

- Kommune: Lillehammer kommune
- Interesseorganisasjoner: Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS)
- Kompetanse- og fagmiljø: Universitetet i Oslo – Avd. for kvinnerett og Likestillingssenteret (LS)
- Krisesenter og paraplyorganisasjoner: Krisesentersekretariatet og Norsk Krisesenterforbund
- Statlige instanser: Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)

Jeg har valgt disse instanser på grunn av at deres syn og merknader belyser temaet i avhandlingen.

Skeptisk til lovfesting av Krisesentertilbudet

Blant instanser som var mot en lovfesting av krisesentertilbudet var Lillehammer kommune og Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS).

Begge instansene mente at lovfestingen av krisesentertilbudet til personer som utsettes for vold i nære relasjoner er et nødvendig ”*inngrep i det lokale selvstyret*”²⁶. De mente at en samlokalisering av tilbudet til kvinner og menn ville gi kommuner en utfordring, fordi kommunene har forskjellige ”*strukturelle forutsetninger*”. Deres største bekymring var at dette utvidede tilbudet ville føre til merkostnader og at kostnaden er vanskelig å beregne.

Både Lillehammer kommune og Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS), ser loven som en begrensning i kommunenes selvbestemmelsesrett og økonomi. Fokuset på kvinner og menn utsatt for vold i nære relasjoner er fraværende. Liv kan gå tap. Det ville koste samfunnet enda mer.

²⁶ Høringsuttalelsen med merknader fra Lillehammer kommune og Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon KS. Undertegnet av rådgiver, strategi og utvikling for Lillehammer kommune Bjørn Kristiansen og KS adm. Dir og direktør Olav Ulleren og Bjørn Gudbjørgsrud.

For lovfesting av Krioesentertilbudet, men kritisk til kjønnsnøytral utforming

Blant instanser som gav sin støtte til lovfestingen var LDO, Universitetet i Oslo – Avd. for kvinnerett og Krioesentersekretariatet. Disse var imidlertid svært kritisk til kjønnsnøytral utforming.

LDO mente at forslaget ikke hadde tatt hensyn til at kvinner og menn kan ha forskjellige behov for krioesentertilbudet.²⁷ De viste til at Norge gjennom ratifikasjon av KDK var forpliktet til å bekjempe vold mot kvinner. De framhevet i den sammenheng at KDK framhevet betydningen av kvinnespesifikk tiltak. Og understreket at vold i nære relasjoner rammer flest kvinner der gjerningspersoner var menn. De nektet ikke for at også menn blir rammet av vold i nære relasjoner, og så det som positivt at Departementet vil gjøre noe for denne gruppen. For eksempel homofile/bifile kan være utsatt. Imidlertid framhevet de det i større grad er kvinner som rammes og at det er et alvorlig likestillingsproblem. ”*Vold i nære relasjoner bidrar til å opprettholde og forsterke menns sosiale makt over kvinner*” og LDO mente at loven må tydeliggjøre dette bedre. De anbefalte derfor å reformulere § 1 slik at ”*det kjønnsbaserte aspektet ved vold i nære relasjoner synliggjøres og anerkjennes.*” De oppfordret Departementet til å innta en formulering om at loven særskilt trygger kvinner mot vold. For den kjønnsnøytrale lov som var utformet, kunne virke mot sin hensikt, nemlig å gi et ”*godt og helhetlig*” tilbudet i krioesenter. Forsvarlig sikkerhet for kvinner var et argument for at Departementet bør kreve kommuner å ha separate krioesentre for kvinner og menn. De forstod ikke hvorfor Departementet ikke kommer med et påbud, men kun anbefaler at kommuner skal ha separate botilbud for kvinner og menn. LDO anbefalte Departementet å ta med dette i lovteksten: ”*Kommunene er pålagt å sørge for krioesentertilbudet som er tilpasset det enkelte kjønn*”.

²⁷ Høringsuttalelsen med merknader fra LDO. Undertegnet av likestillings- og diskrimineringsombud Beate Gangs og rådgiver Lene Nilsen.

Krisesentersekretariatet var kritisk til den vage ordbruken i forslaget "*anbefaler ikke*", og mente at det vil åpne for en samlokalisering av krisesentertilbud for kvinner og menn.²⁸ De trakk frem Europarådets arbeid og FNs handlingsplan fra Beijing 1995²⁹, der det fremheves at krisesentrene må være delt mellom kvinner og menn, og de fleste sentrene kun tar i mot kvinner og har kvinner som ansatte, samtidig som det gis et lignende tilbud til menn. Sekretariatet spesifiserte at Norge har en plikt til å finne trygge tilfluktssteder og krisehjelp til unge jenter og kvinner som er utsatt for vold, samt påta seg og støtte krisesentre for mor og deres barn i tråd med handlingsplanen. Sekretariatet nevnte krisesenteret i Nord-Østerdal, som et eksempel på ikke vellykkede samordning av tilbud for kvinner og menn.

Krisesenteret i Nord-Østerdal har siden 1993 og Tynset siden 1995, tatt imot menn utsatt for vold i nære relasjoner i samme lokaler som kvinner. Kvinner har imidlertid førsterett. Det betyr at menn får botilbud hvis det er tomt der fra før, eller hvis de kvinnelige beboere ikke har noe imot det. 1. januar 2008 ble det slutt på botilbudet for menn. Det var på grunn av at krisesenteret hadde vanskelighet med å samlokalisere kvinner og menn. Kvinner fra andre kultur/religioner hadde store problemer med å bo i samme lokale som menn.

Universitetet i Oslo- Avdeling for kvinnerett var også kritisk til kjønnsnøytral utforming i forslaget. De mente at forslaget var i strid med KDK, EØS-retten og Europarådets retningslinjer.³⁰ Sitert fra uttalelsen: "*en kjønnsnøytral lov sender ut signaler om at kvinner og menn har samme problemer og behov. Dette kan i praksis*

²⁸ Høringsuttalelsen med merknader fra KS. Undertegnet daglig leder Tove Smaadahl.

²⁹ FNs handlingsplan fra Beijing sier blant annet: "å skaffe kvinner som er utsatt for vold adgang til rettsmidler og rettferdig og probat hjelp for den skade de har lidt, som fastsatt i nasjonal lov, og informere kvinner om deres rettigheter når det gjelder å søke oppreisning ad slik vei; og "Spre informasjon om tilgjengelige hjelpetiltak for kvinner og familier som er ofre for vold"

³⁰ Høringsuttalelsen med merknader fra Universitetet i Oslo- Avdeling for kvinnerett. Undertegnet av professor Anne Hellum.

føre til at det i kommunenes tilrettelegging av krisesentertilbudet ikke tar tilstrekkelig hensyn til voldens kjønne karakter, herunder kvinnelige brukeres situasjon og behov.” De er skeptisk til om en kjønnsnøytral lov vil gi kvinner som utsatt for vold i nære relasjoner nok beskyttelse,” faktisk og rettslig”. KDK og likestillingslovens setter betingelse om at lover, for å motvirke diskriminerende, må formuleres på en måte som samsvarer med den ”kjønnede virkeligheten”.

På samme måten som LDO, anbefalte Avdeling for kvinnerett at lovens formålsparagraf skal omformuleres slik at ”*det framgår at loven omfatter vold i nære relasjoner med særlig sikte på voldsutsatte kvinner. En slik formulering vil ikke utelukke menn som utsettes for vold i nære relasjoner.*” Avdeling for kvinnerett var svært bekymret for å samlokalisering av kvinner og menn på samme sted, med tanke på tilbudets tilgjengelighet, verdighet og sikkerhet for kvinner og deres barn. Det er ikke godt å vite hvem av mennene som er ofre, eller om de er gjerningsmenn som er ute etter sin kvinne.

Støtter lovfesting av Krisesentertilbudet og kjønnsnøytral utforming

Norsk Krisesenterforbund (Forbund) og Likestillingssenteret (LS) var blant de instanser som var for en lovfesting av krisesentertilbudet for kvinner og menn. Forbund mente at lovfesting gir et likeverdig tilbud til både kvinner og menn. De så det som positivt, at den ”*tradisjonelle kjønnsdelingen mellom offer og utøver av vold i nære relasjoner*” endres.³¹ LS syntes at det var på tide at menn fikk et tilbud på lik linje med kvinner.³² Dette vil også eventuelt senke tabuer knyttet til vold mot menn i nære relasjoner.

Oppsummering

LDO, Universitetet i Oslo – Avd. for kvinnerett og Sekretariatet har jobbet og forsket mye innfor feltet kvinnerettigheter og kjønnslikestilling. Deres positive og kritiske

³¹ Høringsuttalelsen med merknader fra fra NOK. Undertegnet av daglig leder Wenche Holmberg Nielsen.

³² Høringsuttalelsen med merknader fra LS. Undertegnet av daglig leder Signe Opsahl.

bemerkning kan ses som relevante og vesentlige for behandlingen av forslaget. Likevel glemmer disse instansene de økonomiske aspektene som må til for å gjennomføre tiltaket. Det å åpne et krisesenter for kvinner og et for menn ville selvfølgelig være det mest optimale. Det er bare økonomiske ressurser som setter begrensning, samtidig er det stor usikkerhet om hvor mange menn som utsettes for vold i nære relasjoner som vil benytte seg av botilbudet. Man kan risikere tomme rom på menns sine krisesentre, mens voldutsattes kvinner mangler botilbudet på grunn av plass mangel.

Krisesenterforbund og Likestillingscenteret (LS) er for lovfesting av krisesentertilbudet for kvinner og menn. Men å samlokalisere kvinner og menn på et sted kan være svært vanskelig. På det grunnlag som ble nevnt av LDO, Sekretariatet og Universitetet i Oslo – Avd. for kvinnerett.

Min mening er at loven har gått gjennom så raskt, uten nøye undersøkelse og forskning på menns behov, er det uheldig hvilke konsekvenser det vil få. Ragnhild Hennem, viserektor ved universitetet i Oslo og professor ved Institutt for offentlig rett har pekt på at forslaget fra Departementet ikke tok nok hensyn til *"eksisterende kjønnsforskjeller"*. Konsekvenser kan være indirekte diskriminering av kvinner, da særlig grupper kvinner med minoritetsbakgrunn. Med et lovforslag som ikke pålegger, men kun anbefales at kvinner og menn skal ikke bo på samme sted, kan føre til at kommuner velger lettvinde løsninger. Anne Hellum, professor ved Avdeling for kvinnerett skrev følgende: *"Denne lovsaken illustrerer også hvordan økonomiske effektiviseringshensyn lett slår igjennom når lovbestemte oppgaver delegeres til kommunene. Å ha separate sentre for kvinner og menn vil koste for mye, har kommunene innvendt. I slike sammenhenger utgjør overordnede menneskerettslige standarder en garanti mot at et demokratisk flertall vedtar lover som gir et utilstrekkelig vern."*³³

³³ Halsaa og Hellum: rettferdighet s. 28

2.2.3 Proposisjon/ Sikringsbehandling

De kritiske merknadene som er framhevet foran, er det mange instanser som har tatt opp i høringssvarene. Dette førte til at det originale lovforslaget ble gjort om i den odelstingsproposisjonen som ble lagt frem for stortinget 15. mai 2009 - Ot.prp. nr 96 (2008-2009) *Om lov om kommunale krisesentertilbud* (krisesenterlova). Loven ble vedtatt 19.juni 2009 og ikrafttredelse 2010-01-01. Ordlyden i krisesenterloven § 2 femte ledd er: *Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde*. Det betyr at kvinner og menn *"ikkje skal bu saman eller ha felles opphaldsrom."*³⁴

Jeg må bemerke at denne loven kom ganske raskt igjennom, og det har kommet kritikk i ettertid av at Departementet ikke har utredet problemer knyttet til den kjønnsnøytrale utformingen godt nok. Selv om loven er en forbedring fra lovforslaget, er spørsmålet om den er tilstrekkelig til å vare på kvinners rettigheter, sikkerhet og anonymitet.³⁵ Loven er uklar med ordet *"fysisk adskilt"*. Dette gir rom for ulike tolkningen, og ulike ordninger i de enkelte kommuner. Forslaget om å lovfeste et kjønnsnøytralt krisesentertilbud kan være i strid med "Kvinnervoldutvalget" anbefaling om å beholde krisesentrenes som et tilfluktssted for kvinner.

2.3 Krisesenterloven

Her vil jeg tolke krisesenterloven etter det juridiske tolkningsprinsippet ved å ta utgangspunkt i lovens ord. Og redegjørelser for lovens mening og lovgiverens vilje innenfor likestillingsperspektiv.

Med krisesenterlova pålegger Departementet kommunene en plikt til å sørge for krisesentertilbudet, samtidig setter den en standard for krisesentrenes virksomhet.

³⁴ Ot.prp. nr 96 (2008-2009), s. 77

³⁵ Ragnhild Hennum: *Kjønnslikestilling på ville veier* (2010)

2.3.1 Formålet med lovfestingen av loven

Ksl § 1. Formålet med lova

”Formålet med denne lova er å sikre eit godt og heilskapleg krisesentertilbod til kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar.”

Formålet med lovfestingen, er å sikre et likt tilbud til alle som er utsatt for vold, eller trusler om vold i nære relasjoner, uavhengig av bosted, kjønn og alder.

Loven er utformet kjønnsnøytral. Det er ifølge forarbeidene³⁶ basert på to likestillingsperspektiver. Det ene perspektivet går ut på å fremme særskilt likestilling for kvinner, ved å sikre et særlig vern for denne gruppen som ut fra erfaring er mest utsatt for vold i nære relasjoner. Det er det som også legges til grunn for Sekretariatet plattform og solidaritetstanken, som er å fremme og ivareta det ene kjønns interesse. Leder for Sekretariatet Tove Smaadahl sa under et intervju: *”Vi ønsker bl.a. ikke at menn skal bo på krisesenter for kvinner. Vi ser ikke at dette lar seg gjennomføre. Vi ønsker ikke å diskriminere menn”*.³⁷ Sekretariatet sin plattform bygger på tanken om solidaritet, hvor kvinner hjelper kvinner. Men Departementet mener at selv om tilbudet nå omfatter begge kjønn, skal det etter formålet ikke føre til dårligere tilbud for kvinner.³⁸

Det andre perspektivet går ut på å fremme generell likestilling mellom kvinner og menn, ved å tilby et likeverdig tilbud ut fra det reelle behovet for krisehjelp. I følge forarbeider er behov for hjelp individuelt, og må tilpasses deretter. Kjønn er en av flere faktorer som må tas hensyn til. Lovteksten er kjønns- og til dels aldersspesifikk, hvor brukerne deles i grupper, som *”kvinner, menn og barn”*. Meninger er at alle

³⁶ Ot.prp. nr.96 Kap. 5.2

³⁷ Erfan Tarin: Lovfestingen av krisesentertilbudet s. 118

³⁸ Ot.prp. nr.96 s. 43

brukere skal få et bedre tilbud, men ikke på bekostning av det eksisterende tilbudet. Hovedsakelig er det kvinner som rammes av vold i nære relasjoner. Hovedbrukergruppen av krisesenter er derfor fremdeles voldsutsatte kvinner, og derfor er de satt først i oppregningen.³⁹ En egen formulering i loven som har som mål å styrke vernet av kvinner som utsettes for vold ble overveid, men ble sett på som unødvendig. Departementet er beskymret for at det vil føre til at menn ikke blir prioritert.

³⁹ Ot.prp. nr.96 Kap. 12

2.3.2 Fysisk atskilt botilbud

Under høringsrunden av forslaget om å inkludere menn i brukegruppen møtes en del motstand og kritikk. Kritikken er rettet mot flere forhold. Men den største skepsisen var mot kvinner og menn som skal bo på samme sted. Det ble hevdet at forutsetningen for at kvinner skal tørre å henvende seg til krisesentrene, og føle seg trygge når de oppholder seg der, er at menn ikke har adgang. Siden krisesenter er et lavterskeltilbud, hvor alle kan henvende seg uten timeavtale eller henvisning, utgjør det en fare for kvinner som er i flukt, og som føler seg truet. Videre vil kvinner med minoritetsbakgrunn som per i dag utgjør en ganske stor andel⁴⁰ på krisesentrene, ikke benytte seg av tilbudet når menn er tilstede av kulturelle/religiøse grunner. Departementet tok denne innsigelsen innover seg, og da loven ble vedtatt var hovedregelen at kvinner og menn botilbudet skal holdes fysisk atskilt.

Ksl § 2 (5) Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde.

Likevel er loven nokså uklart formulert med tanke på hva vil det si å være "fysisk atskilt". Betyr det forskjellig adresse, forskjellig mottak eller forskjellig oppholdsrom. Departementet understreket imidlertid at tanken bak kjønnsnøytral utforming ikke var at kvinner og menn skal bo på samme sted, eller bruke samme oppholdsrom⁴¹. De poengterte at loven § 3 om at tilbudet skal tilpasse behovet til hver enkelt bruker. Det betyr at kjønn er en av faktorene som skal vurderes. Likevel er det kommunenes økonomi og utøving av skjønn som bestemmer hvordan botilbudet til kvinner og menn skal utformes. Kommunenes vide skjønn kan føre til ulikhet. Det representeres en sikkerhetsrisiko, der mannlige overgripere kan komme inn på sentrene og utgi seg for å være voldsutsatte, på leting etter sitt "offer".⁴² Det blir en utfordring for den

⁴⁰ NKVTS- rapport 1-2010 kap. 5.5: I 2008 utgjorde innvandrerne 9,7 prosent av befolkningen og 60 prosent av krisesenterbeboerne.

⁴¹ Ot.prp.nr. 96 (2008-2009) kap. 5.2.3

⁴² NKVTS- Menn på Krisesentrene? Kap. 5.3

enkelte kommunene, hvordan tilbudet skal organiseres og utformes. Spørsmålet blir da om tiltaket blir like godt hos alle kommunene, som er avhengig av å ha en god økonomi og tilgang på ressurser. Imidlertid er det også pekt på at å pålegge kommunene ansvar vil også innebære et inngrep i det kommunale selvstyre. Ettersom loven er så fersk, gjenstår det å se hvordan de enkelte kommunene løser denne oppgaven.

2.3.3 Krisesenterloven i praksis

Loven trådte i kraft 1. januar 2010 med en overgangsperiode på ett år. Det inkluderes også de statlige bevilgningene i kommunenes rammetilskudd til krisesentrene. Dermed vil Krisesentrene få 100 prosent i driftstilskudd av kommunene. Tidligere betalte staten rundt 80 prosent av utgiftene med krisesentre gjennom øremerkede midler.⁴³ Med krisesenterloven fører også til skjerpede krav til lokalene og kompetansen til de ansatte. Her vil jeg se hva Kommunene har gjort for å imøtekomme denne reformen, og hvilke følger det har fått for de utvalgte krisesentrene og deres brukere.

Oslo Krisesenter

Neeta Myrseth Parmar, som er prosjektleder for tilbud til menn fra september 2010, kunne fortelle at tilbudet trådte i kraft i juli/august, og er prosjektbasert. Siden august frem til i dag har 10 menn tatt kontakt med Oslo krisesenter med ulike problemstillinger, men ingen trengte å overnatte. Oslo krisesenter botilbud for menn er atskilt fra kvinnenes. Mennene får tilbud å bo i et helt annet sted enn kvinnenes sted og de mener det er viktig for å ivareta begge kjønns sikkerhet og behov for trygghet og hjelp. Utdringene med dette, pr i dag, er at de på en eller annen måte må bygge opp et tilsvarende tilbud til menn, uten at de kan benytte av de fysiske fasilitetene som allerede er der for kvinner.

⁴³ Ot.prp. nr. 96 (2008-2009) Kap. 2.2.4

Krisesenteret i Hønefoss

Miriam K. Rasch Daglig leder for Krisesenteret i forteller at de har så langt i år hatt 4 mannlige beboere og 3 menn til dagsamtaler. De har hatt mannlige ansatte siden september 2009, og har i dag 4 mannlige ansatte. Det mener hun er en god forutsetning for god drift. Krisesenteret har en egen fløy i 1 etasjer. med 3 rom til menn. Alle rom har egne bad og det ene har eget kjøkken. Resten av rommene til kvinner er i 2 og 3 etasjer. Inntil videre har de valgt å la menn og kvinner bruke samme oppholdsrom i 2 etasjer. og inn/utgangsdør og felles uteplass. Dette går helt fint, men forsøker å gjøre de bygningsmessige endringene som skal til i hensyn til loven i løpet av året. Deres løsning forutsetter imidlertid gode sikkerhetsrutiner for nye beboere på mottaket, sikkerhet på huset, kvalifiserte ansatte og nok bemanning. Dette er imidlertid det samme som for kvinnene. Rasch mener at de skal bygge gode relasjoner og håp, samt gi mulighet for nye erfaringer. Dette er en trygg treningsarena og for å få til det som trengs for beboere og ansatte av begge kjønn. Den eneste utfordringen går på det bygningsmessige, ellers ingen store utfordringer utover det som er vanlig.

Krisesenteret for Molde og omegn IKS

Daglig leder Ingrid Horsgård forteller at de har egen leilighet med 2 soverom for menn. Kvinnenes leiligheter ligger vegg i vegg, men er i utgangspunkt fysisk adskilt med egen inngang etc. De har felles administrasjon for begge tilbudene. De har akseptert lovens krav, men kan se at det ville være en del utfordringer med å ha et felles tilbud. Samtidig mener de at man ikke skal glemme at verken kvinner eller menn kommer til krisesenter i kraft av sitt kjønn, men som voldsutsatt. Helse-Norge forøvrig har jo sine institusjons - og botilbud samlet/felles, uavhengig av kjønn, uten at det er noe stort problem.

Krisesenteret Tromsø

Daglig leder Evelyn Bentzen forteller at senteret alltid har hatt rådgivning på telefon også til menn i alle år (etabl.1979), men det har aldri hatt henvendelser hvor det var spørsmål om botilbud.

I dette året har kommunene hatt mange prosjektmøter for å finne en driftsmodell som alle kan være tilfreds med. I den forbindelse er det i kommunene satt av midler til menn som i en akuttsituasjon måtte trenge overnatting, og at det etter samtaler vil bli tilbudt hotell/pensjonat. Pr. i dag er ingen henvendelser mottatt.

Krisesenteret for kvinner i Tromsø er og vil ikke bli kjønnsnøytralt med hensyn til botilbud. Krisesentertilbud til menn vil av sikkerhetsmessige, og kulturmessige hensyn ikke bli aktuelt i samme bolig. Dette er et problem som kommunene må finne en heldig løsning for.

Krisesenteret i Rana

Daglig leder Bodil Karlsen forteller at de har eget bygg for menn i Rana kommune. Dette fordi krisesenteret ikke egner seg til å ta i mot begge kjønn, Huset er nærmest et bofelleskap. De jobber for å finne en helhetlig løsning der hele krisesentertilbudet er samlet i et bygg, men med en egen avdeling for menn. De er avhengig av at politikerne og kommuneadministrasjonen bevilger penger til et nytt bygg. I dag har de løst det ved å ha to krisesenter.

Romerike Krisesenter

Daglig leder Eva Bjøreng sier at 4 menn/gutter har kontaktet dem. 3 av henvendelsene var bekjente av gutter som fryktet tvangsgifte og ønsket råd. En henvendelse kom med et ønske om å få bo. Siden de ikke har en boligmasse der det er mulig å ha et tilbud for menn, ble han henvist videre. Romerike kommunene har diskutert å henvise videre til Follo krisesenter som har en hybel til disp. for menn - i så fall må den kommunen som har slikt behov betale for det til Follo. Kommunen har nytt bygg under planlegging - der vil det bli tatt hensyn til

et mannstilbud. Adskilt mellom kvinner og menn er selvfølgelig en forutsetning for dem - noe annet er fullstendig uaktuelt.

Fram til 2011

Loven spesifiserer at tilbudet til kvinner og menn skal være fysisk adskilt. Likevel er det mange uklarheter omkring hva det vil si å være "fysisk atskilt". Denne uklarheten gjør at kommuner sammen med de eksisterende krisesenter har valgt ulike løsninger for å imøtekomme lovens krav. Krisesentersekretariatet, kvinnepanelet, og Lo krever at Audun Lysbakken skal komme på banen. De krever en forskrift som klart presiserer at krisesentertilbudet til kvinner og menn ikke skal være i samme bygning. Sikkerheten til de utsatte skal ha høy prioritet. Departementet har fra nyåret 2010 opprettes en arbeidsgruppe for å utarbeide en forskriftshjemmel i forhold til krav om fysisk sikring. Da jeg tok kontakt med Astrid Bergmål rådgiver ved Samlivs- og likestillingsavdelingen, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for å høre hvordan arbeidet har gått, fikk jeg til svar tilbake at arbeidet er enda ikke ferdig⁴⁴. Dette vanskeliggjør arbeidet for kommuner som har satt i gang eller ønsker å sette i gang arbeidet for å opprettholde et botilbudet for menn fram til 2011.

⁴⁴ 12. mai 2010

3 Tolking av krisesenterloven i lys av likestillingsloven, KDK og EMK

I norsk rett og EU-retten har kjønnsdiskrimineringsvernet vært på fremmarsj i rettsutviklingen, ikke minst på grunn av kvinnebevegelsens kamp for likestilling. Krisesenterlovfesting er et eksempel på at kjønnslikestillingskampen i Norge har kommet langt. Med krisesenterloven skal det offentlige sørge for et krisesentertilbud for begge kjønn. Departementet mener det er i samsvar med menneskerettighetenes prinsipp om at alle mennesker uansett kjønn skal verne mot vold⁴⁵. Siden vold i nære relasjoner i større grad rammer kvinner enn menn, mener Departementet lovfesting av krisesentertilbudet vil komme kvinner til gode, samtidig som voldsutsatte menn får et tilbud. De begrunnet dette med at det er rom for å ta vare på begge kjønn, ved at tilbudet rettes mot det reelle kjønns spesifikke behovet til kvinner og menn. Selv om behovet for krisesentertilbudet er vesentlig større for kvinner enn menn, vet man ut fra undersøkelser⁴⁶ og erfaring som er gjort, at vold i nære relasjoner også rammer menn. De blir også utsatt for menneskehandel, tvangsekteskap og æres relatert vold. Departementet understreket imidlertid, at de ser de ”likestillingsmessige utfordringer” som kommer av at kjønnene er forskjellige.⁴⁷

LDO mente på den andre siden at den kjønnsnøytrale utforming kan virke mot sin hensikt. Det kan føre til indirekte diskriminering, ved at Loven ikke tok hensyn til menn og kvinners ulike behov.⁴⁸

Her vil jeg se på om kjønnsnøytral utforming betyr likestilling i praksis ved å se på likestillingsloven, KDK og EMK.

⁴⁵ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon 4. nov 1950, FNs konvensjon 16. des 1966 og menneskerettighetsloven 21. mai 1999.

⁴⁶ NKTVTS – rapport om vold mot menn i nære relasjoner

⁴⁷ Ot.prp. nr.96 kap. 5.2.3

⁴⁸ Høringsuttalelser fra LDO

3.1 Likestillingsloven

Det er ikke noe generelt forbud mot diskriminering og for likestilling i den norske Grunnloven.⁴⁹ Likevel er ikke-diskriminering på grunnlag av kjønn et grunnleggende og sentralt prinsipp i rettstenkningen, i norsk rett og i de internasjonale menneskerettighetene. ”*Alle konvensjonene bygger på et likhets- eller ikke-diskrimineringsprinsipp, enten på konvensjonens eget område, eller som et generelt prinsipp*”⁵⁰. Diskrimineringsforbudet i Norge er nedfelt i likestillingsloven og diskrimineringsloven. I forhold til avhandlingens problemstilling er det likestillingsloven⁵¹ som regulerer diskriminering på grunn av kjønn som kommer i anvendelse.

Da likestillingsloven kom i 1978 ble den sett på som noe radikalt nytt, men er blitt en viktig og veletablert del av norsk rett.⁵² Kvinnebevegelsen ønsket omsider en lov mot diskriminering av kvinner. Men i stedet for en lov mot diskriminering av kvinner, ble resultatet en lov om likestilling mellom kjønnene. Kvinnebevegelsen mente at loven var et tilbakeslag for kvinnekampen, for kvinner vil være like, men ikke på menns premisser. Etter deres massive kritikk ble det i proposisjonen gjort visse endringer i forhold til høringsnotatet. Det offentlige myndighetene fikk en plikt til å jobbe aktivt for likestilling, samtidig gav loven et mer reelt bilde av rett og samfunn. Departementets⁵³ forklaring på hvorfor de har gått fra *en lov mot diskriminering til en lov for likestilling* var uklare, men de anså det som naturlig å ha en lov som gjaldt for begge kjønn. De mente at forskjellsbehandling kan angå menn under

⁴⁹ Grunnloven § 110 c er en bestemmelse om gjennomføring av menneskerettighetene i norsk rett.

⁵⁰ NOU 2009: 14. 25.4 Grunnlovens menneskerettsvern

⁵¹ Lov om likestilling mellom kjønnene 9. juni 1978 nr. 45, sist revidert i juli 2005 (Likestl)

⁵² Hedlund og Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene med kommentarer bind 1 (2008) s. 17

⁵³ Forbruker- og administrasjonsdepartementet

likestillingspolitikken.⁵⁴ Denne oppfatning gjaldt flere internasjonale konvensjoner. Forbud mot kjønnsdiskriminering er også nedfelt i EMK, SP, ØSK, BK, ILO-konvensjon nr. 111⁵⁵ og nr. 100⁵⁶. Også EUs likestillingsdirektiver forbyr forskjellsbehandling av kvinner og menn på arbeidslivets område.

3.1.1 Likestillingslovens formål

Likestillingslovens formålsparagraf er av betydning når det gjelder forståelsen av lovens øvrige regler.

Likestillingsloven § 1: Denne lov skal fremme likestilling mellom kjønnene og tar særlig sikte på å bedre kvinnens stilling.

Likestillingsloven gir vern for både kvinner og menn, selv om kvinners stilling er nevnt i formålsparagrafen som sier at loven særlig tar sikte på å bedre kvinners stilling. I forarbeidene nevnes det at loven har to gjensidige formål.⁵⁷ Den første målsettingen i likestillingsloven, er å fremme likestilling mellom kvinner og menn. Begrepet likestilling dekker både formell og reell likestilling. Formell likestilling vil si at alle uansett kjønn skal gis like muligheter, og det oppnås gjennom bestemmelser og tiltak som har en kjønnsnøytral utforming. Reell likestilling følger i mange tilfeller ikke gjennom formell likebehandling. Kvinner og menn har forskjellige betingelser for å få sine rettigheter, og dette henger sammen med resultatet av historiske, sosiale, kulturelle og økonomiske ulikheter mellom kjønnene. Reell likestilling krever en evaluering av de faktiske og praktiske virkningene av "*lover, virkemidler og praksis*"⁵⁸. Når lovens første del er angitt kjønnsnøytral, betyr det at loven kan påberopes av

⁵⁴ Toves Stang dahl, Anne Robberstad m.f: Juss og juks (1975) s. 16- 18

⁵⁵ ILO- konvensjon nr.111 om diskriminering

⁵⁶ ILO- konvensjon nr. 100 om lik lønn for kvinner og menn

⁵⁷ Ot.prp. nr. 1 (1977-1978) Lov om likestilling mellom kjønnene s. 5

⁵⁸ Hellum og Ketscher: Diskriminerings- og likestillingsrett (2008) s.62

både kvinner og menn. I sammenheng med lovens anvendelsesområde, innebærer det at lovens første formål er å fremme likestilling på alle samfunnsområder.⁵⁹

Lovens andre målsetting, er å styrke kvinners valgmuligheter. Loven tar ”*særlig sikte på å bedre kvinnens stilling*”. Dette er generelt et tolkningsperspektiv som kommer inn på alle områder. Dette er viktig for å forstå de øvrige bestemmelsene, og i særlige tilfeller av forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn.

For å sikre at lovverket etterleves, har lovgiveren gitt Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (nemnda) myndighet til tilsyn og håndheving av loven.⁶⁰ Ombudet og nemnda kan gi pålegg om stansing, retting mv, og idømme tvangsmulkt etter reglene i diskrimineringsombudsloven.⁶¹

3.1.2 Plikt til å arbeide for likestilling

I tillegg til formålsbestemmelsen § 1a pålegger myndigheter aktører i det norske samfunnet, en plikt til å jobbe aktivt for likestilling.

Likestillingsloven § 1a. Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder.

De offentlige myndigheter påbyr også seg selv, en aktivitetsplikt for å fremme likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder. Denne plikten betyr ikke bare å gjennomføre konkrete likestillingstiltak, men også å ta initiativ til endring av lovverket og iverksetting av forvaltningstiltak, i overensstemmelser med loven og

⁵⁹ Likestl. § 2 første ledd

⁶⁰ Diskrimineringsombudsloven 10. Juni 2005 nr. 40, jf. Likestil § 9 og diskrimineringsloven § 13.

⁶¹ Hellum og Ketscher: Diskriminerings- og likestillingsrett (2008) s. 340.

likestillingspolitiske hensyn⁶². Det innebærer at myndighetene må påse om forslag til regelverk får uheldige og utilsiktede virkninger for enkelte grupper.⁶³

I Soria Moria-erklæringen 2005, gav den rød-grønne regjeringen et løfte om å bekjempe all diskriminering. Vold i nære relasjoner er et stort problem som truer et likestilt samfunn, og som Regjeringen vil utrydde. Justisminister Knut Storberget sa følgende:” *Vold i nære relasjoner er kriminalitet. Kriminalitet er et samfunnsansvar. Regjeringen vil gjøre møtet med det offentlige til et vendepunkt for den enkelte.*”⁶⁴ Et av Departementets viktigste tiltak for likestilling i 2009, er lovfesting av krisesentertilbudet i arbeidet mot vold i nære relasjoner. Resultatet ble et kjønnsnøytralt krisesentertilbud som kommunen har ansvar for.

3.1.3 Likestillingsloven generalklausul

I likestillingslovens generalklausul⁶⁵ oppstilles de generelle diskrimineringsgrunnlagene, og definerer de sentrale begrepene om forskjellsbehandling. Loven er formet generelt for å kunne følge i takt med samfunnsutviklingen⁶⁶. Det er en del overlapping når det gjelder forbud mot diskriminering på grunnlag av kjønn og de spesielle forbudsreglene⁶⁷. Likevel har generalklausulen en selvstendig betydning, fordi den er lovens kjerneregulering. Den setter rammene og rekkevidden for de spesifiserte grunnlagene samtidig som den både supplerer og fanger opp tilfeller som ikke rammes spesifikt av de øvrige reglene⁶⁸.

⁶² Ot.prp. nr. 77 (200-2001) s. 19

⁶³ Ser ombudets sak 2003/365 og sak 2005/207:Praksisplass og amming

⁶⁴ Rapport ”Likestilling 2009?” s.22

⁶⁵ Jusleksikon av Gisle, 2002: ” En lov som er generelt formet og gir domstolene stor frihet med hensyn til hvordan de vil tolke bestemmelsen.”

⁶⁶ Hedlund og Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene med kommentarer bind 1 (2008) s. 119

⁶⁷ For eksempel ved ”*trakassering anses som forskjellsbehandling i strid med § 3*”, jf likestl. § 8a

⁶⁸ Likestl. §§ 4 - 6

Hovedregel etter likestillingslovens generalklausul er at direkte og indirekte forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn forbudt.

Likestillingsloven § 3: Direkte eller indirekte forskjellsbehandling av kvinner og menn er ikke tillatt.

3.1.3.1 Direkte diskriminering

Med direkte forskjellsbehandling menes formell og åpenlys diskriminering. Det kan være bestemmelser og tiltak som stiller kvinner og menn ulikt på grunnlag av kjønn. Det er viktig å merke seg at både ved (aktive) handlinger, eller unnlaterelser forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn kan rammes av loven. Vedtak og beslutninger omfattes også av begrepet. For eksempel er det i strid med likestillingsloven § 3 om tilgang til goder og pålagte plikter, slår skjevt ut mellom kvinner og menn. Eksempel på direkte diskriminering er å si opp en kvinne på grunn av hennes graviditet⁶⁹, eller ikke ansette en mann fordi han skal ut i pappapermisjon⁷⁰. Et annet eksempel på direkte diskriminering er stillingsannonser som bare retter seg til et kjønn på grunn av tradisjonelle holdninger om hvilke egenskaper og kvalifikasjoner kvinner og menn egner seg til⁷¹. Eksempel er der man søker kvinner til kantine og renhold, og menn til lager og vaktmestertjenester.⁷² Adgangen til å gjøre unntak fra forbudet mot direkte diskriminering er innskrenket.

⁶⁹ Nemndas Sak nr. 32/2009: Opphør av kvinnens arbeidsforhold var begrunnet i hennes graviditet

⁷⁰ Nemndas sak nr. 19/2010: Spørsmål om forskjellsbehandling grunnet foreldrepermisjon.

⁷¹ Likestl. § 4

⁷² Ombudets sak nr. 2001/077: Kvikke og arbeidsomme gutter

Men praksis fra håndhevingsorganene⁷³ har vist at unntaksvis vil det kunne godtas hvis det foreligger saklig og tungtveiende grunner for det⁷⁴.

3.1.3.2 Indirekte diskriminering

Indirekte forskjellsbehandling er et resultat av en nøytral bestemmelse/handling som fører til kjønnsulikhet.⁷⁵ Med det menes enhver tilsynelatende kjønnsnøytral handling som faktisk virker slik at det ene kjønn stilles dårligere enn det annet. Et eksempel er i en sak der kvinner jobbet som forpleiningsassistenter i et fartøy måtte dele lugar med hverandre i motsetning til resten av mannskapet. Nemnda mente at lugarfordelingen i utgangspunktet var i strid med forbudet mot indirekte forskjellsbehandling i likestillingsloven fordi *”ulempen rammet en større andel av det ene kjønn”*. Lugarfordelingen stilte forpleiningsassistentene dårligere enn de andre av rederiets ansatte.⁷⁶ En annen sak er Oslo Plaza Hotell⁷⁷ som hadde et uniformsreglement hvor bruk av hodeplagg for romverter ikke var tillatt. Nemnda konkluderte med at forbud mot bruk av hodeplagg i arbeid rammer i hovedsak kvinner, da det ofte er kvinner som bruker hodeplagg av religiøse grunner. *”Hotellets tilsynelatende kjønnsnøytrale uniformsreglement rammer dermed kjønnskjevt”*.

Lovens unntaksadgang åpner for indirekte forskjellsbehandling i særlige tilfeller.

Likestillingsloven § 3 fjerde ledd: I særlige tilfeller er indirekte forskjellsbehandling likevel tillatt dersom handlingen har et saklig formål uavhengig av kjønn, og det

⁷³ Likestillings- og diskrimineringsombudet og likestillings- og diskrimineringsnemnda

⁷⁴ Nemndas sak nr 4/2003: Steriliseringinngrep. Flertallets konklusjon var at forskjellig egenandel for kvinner og menn var i strid med direkte diskrimineringsbestemmelsen, mens mindre tall mente at det var tilstrekkelig tungtveiende grunner til å behandle kvinner og menn ulikt.

⁷⁵ Tove Stang Dahl: Kvinnerett 1(1985) s. 39

⁷⁶ Nemndas sak nr.25/2009: Lugarfordeling i strid med likestillingsloven

⁷⁷ Nemndas sak nr. 8/2001: Oslo Plaza-saken. Uniformskrav

middel som er valgt er egnet, nødvendig og ikke uforholdsmessig inngripende i forhold til formålet.

Forutsetningen er at " *handlingen har et saklig formål uavhengig av kjønn*", det utvalgte middel må være " *egnet*" og " *nødvendig*". Handlingen må ikke være " *uforholdsmessig inngripende i forhold til formålet.*" Alle de gitte vilkårene, som saklighetskrav, nødvendighetskrav og proporsjonalitetskrav må være oppfylt for at handlingen likevel kan være lovlig. I praksis vil disse vilkårene i noen grad overlape hverandre og resultatet bygger på en samlet skjønsmessig helhetsvurdering.⁷⁸ For eksempel i Oslo Plaza-saken var det spørsmål om uniformskravet var saklig. Hotellets begrunnelse for uniformsreglementet var først og fremst å være lett gjenkjennelig for gjester. Videre pekte de på at forbudet mot hodeplagg var viktig av hensyn til sikkerhet og hodeplagget kunne være begrensende for arbeidsutførelsen. Nemnda mente at hodeplagget kan tilpasses romvertenes uniform av hensyn til profilering, og utformes på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte. De pekte på at andre hoteller har funnet forsvarlige løsninger, og at det heller ikke var et urimelig krav.

3.1.3.3 Er krisesenterlovens kjønnsnøytrale utforming i strid med likestillingsloven § 3?

Spørsmålet er om krisesenterloven som pålegger likebehandling mellom kjønnene virker diskriminerende på kvinner, og om det er i strid med likestillingsloven?

Det første spørsmålet er om hvorvidt krisesenterloven kjønnsnøytral utforming, som er ment å oppnå likestilling mellom kvinner og menn, rammer kjønnskjevt.

Forholdet faller inn under vurdering av forbudet mot indirekte forskjellsbehandling av kvinner.

⁷⁸ Hedlund og Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene med kommentarer bind 1 (2008) s. 134

Forbudt mot indirekte forskjellsbehandling

Det er velkjent at omfanget av menns vold mot kvinner er mer utbredt og mer alvorlig enn kvinners vold mot menn. Levekårsundersøkelsen av 2007 kan dokumentere at menn samlet sett står bak 80 prosent av alle tilfeller av vold og trusler. Undersøkelsen viser også at menn og kvinner utsettes for ulike typer vold.

*”Vold mot menn utøves langt oftere ute på offentlige steder i helgene av en ruspåvirket, og i halvparten av alle voldsepisoder helt ukjent, gjerningsperson. En langt større andel av voldstilfellene mot kvinner skjer i private bomiljø, og av ikke ruspåvirkede gjerningspersoner”.*⁷⁹

Undersøkelsen om vold i parforhold viste at begge kjønn utsettes for vold i parforhold, hvor 27,1 prosent av kvinnene hadde vært utsatt, mot 21,8 prosent av mennene.⁸⁰ Volden mot menn er dessuten mindre grov og skadeomfanget vesentlig lavere enn kvinner. Brukerne som kom til krisesenter i 2007 hadde i ni av ti tilfeller vært utsatt for vold fra menn.⁸¹

Justisdepartementet utførte i 2008 en voldsmåling for å avdekke problematikken om vold i nære relasjoner.⁸² I perioden 18-26 september 2008 ble det av politiet og hjelpeapparatet registrert antall henvendelser som gjaldt vold i nære relasjoner. Det var 230 instanser som bidro i målingen. I løpet av måleuken ble det registrert totalt 1380 personer utsatt for vold i nære relasjoner. Andelen 79,9 prosent av henvendelsene kom fra kvinner og 16,5 prosent fra menn. Resten på 3,6 prosent var det ikke opplyst om kjønn.

Det er godt dokumentert at vold i nære relasjoner har en klar kjønnsretning, selv om menn også er utsatt. Også Departementet erkjenner at kvinner i større omfang enn

⁷⁹ Levekårsundersøkelsen 2007: Utsatthet og uro for lovbrudd

⁸⁰ NIBR-rapport 2005:03 Oslo, s. 59

⁸¹ Rapport 2008/34: Rapportering fra krisesentrene 2007, Kap. 4.2

⁸² Justisdepartementets voldsmåling 2008

menn rammes av vold i nære relasjoner.⁸³ I og med at kvinner står for den klart største gruppen blant de som utsettes for vold i nære relasjoner, vil krisesenterlovens kjønnsnøytral utforming ha en indirekte kjønnsdiskriminerende effekt. Slik krisesenterloven er utformet virker det skjønnskjevt fordi det føre til at mange kvinner ikke vil se seg tjent med tilbudet.

Konklusjonen er at krisesenterloven kjønnsnøytral utforming i utgangspunktet innebærer en indirekte forskjellsbehandling etter likestillingsloven § 3.

Forbudet mot indirekte forskjellsbehandling - unntak i særlige tilfeller

Forbudet mot indirekte forskjellsbehandling er ikke absolutt.⁸⁴ Det må vurderes om krisesenterloven kjønnsnøytral utforming, som gir et kjønnskjevt utslag, likevel er lovlig etter likestillingsloven § 3 fjerde ledd. For det første må forskjellsbehandlingen har *et saklig formål* (saklighetskrav). I dette ligger det et spørsmål om det er gitt en saklig begrunnelse for hvorfor krisesenterloven skal ha en kjønnsnøytral utforming. Begrunnelsen for forskjellsbehandlingen skal bygge på reelle behov og en konkret, objektiv vurdering av eventuelle ulemper, kostnader og liknende som likebehandlingen vil innebære.⁸⁵

Videre krever § 3 fjerde ledd at middelet som er valgt for å oppfylle formålet, er *egnet, nødvendig* (nødvendighetskrav) og ikke *uforholdsmessig inngripende i forhold til formålet* (proporsjonalitetskrav). Nødvendighetskravet kan avgjøres ved å se om målet (krisesentertilbud for menn) kan oppnås med alternativ handling som ikke er diskriminerende. I proporsjonalitetskravet skal det avgjøres ved en interesseavveining med hensyn til likebehandling (kjønnsnøytral utforming) og hensyn til ikke-diskriminering (krisesentertilbud kun for kvinner). Disse vilkårene vil i noen grad overlappe hverandre og konklusjonen vil bygge på en samlet skjønnsmessig helhetsvurdering

⁸³ Ot.prp.nr. 96 Kap. 5.2.1

⁸⁴ Ot.prp.nr 77 (2000-2001) Kap. 6.1.5

⁸⁵ Ot.prp.nr 77 (2000-2001) Kap. 16.1

Det er Departementet som må sannsynliggjøre at kjønnsnøytral utforming i krisesenterloven er i overensstemmelse med saklighetskravet, nødvendighetskravet og proporsjonalitetskrav etter likestillingsloven § 3 fjerde ledd, jf. likestillingsloven § 16

Departementets anførsler

Hensikten med kjønnsnøytral utforming i krisesenterloven, er i henhold til Departementet, å styrke krisesentertilbud for kvinner og samtidig inkludere menn for å oppnå full likestilling mellom kjønnene i overensstemmelse med likestillingsloven. De ønsker ikke å ta inn et særlig vern for kvinner i krisesenterlova formål, det kan gi feil signal om at tilbudet til menn skal ha en lavere prioritering. Det vil ifølge Departementet komme i konflikt med diskrimineringsforbudet⁸⁶, samtidig som at kvinner står presisert først i forarbeidet til loven. Dette er for å markere at disse er hovedmålgruppa, der etter kommer menn og barn.

Det har blitt stilt spørsmål i de siste årene om krisesenter skal åpne for voldsutsatte menn. Departementet viser til undersøkelsen om vold i parforhold⁸⁷ hvor det kom frem at også menn utsettes for vold i parforhold, både heterofile og homofile. Det er også blitt dokumentert et behov for botilbud for menn som utsettes for menneskehandel, tvangsekteskap og æresrelatert vold. Videre peker Departementet på at forskere har kommet fram til at voldsutsette menn har de samme behov for hjelp som voldsutsette kvinner. Konklusjoner og anbefalinger fra NKVTS rapport fra et pilotprosjekt "*vold mot menn i nære relasjoner*"⁸⁸, ble det blant annet skrevet:

"På mange måter står vold mot menn i nære relasjoner i dag i samme stilling som volden mot kvinner sto i på slutten av 70-tallet. Da det første norske krisesenteret for

⁸⁶ Ot.prp. nr.96 Kap. 5.2.3

⁸⁷ NIBR-rapport 2005:03 Oslo

⁸⁸ Sogn & Hjemdal: Vold mot menn i nære relasjoner (2009) Kap. 8

kvinner..ble startet..var det lite kunnskap om vold mot kvinner. Med tilbudet om hjelp kom også behovet klarere til synet og flere søkte hjelp.”

”Også når det gjelder vold mot menn i nære relasjoner kan det være grunn til å tro at en aktiv innsats for å tilrettelegge et tilpasset hjelpetilbud og en offensiv politikk for å motvirke tabuer og stereotyper, vil kunne medføre at behovene kommer klarere til synet og at flere vil søke hjelp”

Departementet er imidlertid usikker på hvor stor omfanget av hjelpebehovet er og hvordan et tilbud til menn kan utformes. Det foreligger for lite empiri og kunnskap om temaet vold mot menn i nære relasjoner. De mener at å inkludere menn i brukergrupper, vil det etter hvert komme frem hva slag behov menn trenger. De hevder at lovteksten er kjønnsnøytralt utformet, men loven presiserer at kommuner må tilpasse tilbudet etter særlige behov for hver enkelt bruker, jf. Ksl. 3 første ledd. Og kjønn er en del av det grunnlaget som kommunen må ta hensyn til for å iversette krisesentertilbudet.

Departementet understreker at det er ikke meningen at menn og kvinner skal bo samme sted og benytte det samme oppholdsrommet fordi loven er kjønnsnøytral utformet. Som hovedregel skal botilbud til kvinner og menn være separate.

Ksl § 2 femte ledd: Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde.

Med denne bestemmelsen mener Departementet at de har klart å ta vare på lavterskeltilbudet som er vesentlig ved krisesentrene. Videre hevder de at loven fremmer særskilt likestilling for kvinner ved å sikre dem et særlig vern fordi de fra før av er mest utsatt for vold i nære relasjoner. At tilbudet inkluderer menn, vil ikke få negative følger for kvinner. Samtidig støtter loven likestilling for både kvinner og menn som er utsatt for vold i nære relasjoner og gir dem et likeverdig tilbud ut fra det reelle behovet for krisehjelp.

Anvendelser av unntaksbestemmelsen

Departementet har begrunnet forskjellsbehandling med at menn også opplever vold og trusler, både fysisk og psykisk i nære relasjoner. De har pekt på at menn har samme behov for hjelp som kvinner, og flere vil søke hjelp hvis tilbudet er tilgjengelig. Med det øker også mer kunnskap om temaet vold mot menn i nære relasjoner.

Det er dokumentert at menn blir utsatt for vold i nære relasjoner, likevel er det lite sannsynlig at menn har de samme behovene for å bo på et krisesenter. Forsker og sosiolog ved NKVTS Wenche Jonassen sier at menn har en annen økonomisk posisjon enn kvinner. Hvis de må forlate boligen sin på grunn av vold i nære relasjoner, så har de god nok økonomi som gjør at de kan velge andre løsninger enn å bo på krisesenter. Hun nevner også at menn ikke har samme behov for fysisk beskyttelse som kvinner dersom partner utsetter dem for vold, blant annet på grunn av sin fysiske styrke ikke tar like stor skade av volden som kvinner.⁸⁹

Undersøkelsen fra vold i parforhold⁹⁰ viser at flere kvinner enn menn slår partner med flat hånd eller kastet ting mot ham, mens flest menn slår partner med knyttet hånd, sparket, tar kvelertak og bruker kniv eller våpen.

Det fremgår at når menn søker hjelp i forbindelse med vold i nære relasjoner, har de mer behov for å snakke med noen, få praktisk hjelp, juridisk veiledning enn å søke et sted å bo.⁹¹ Kvinnepanelet mener at menn i kriser er ikke det sammen som kvinner i kriser.⁹² De syns at menn bør få hjelp på egne premisser i særskilte tiltak. Videre mener de at loven pålegger eksisterende krisesenter å ta imot menn, og at det går på bekostning av sikkerheten til kvinner som bor der. Siden krisesenter er et lavterskelstilbud, kan mannlige overgripere komme inn på sentrene og gi seg ut for å

⁸⁹ Stavanger Aftenblad Aftenbladet 26.02.10:Tror ikke menn vil bo på krisesenter og Klassekampen 09.02.10:Menn på krisesenter

⁹⁰ NIBR-rapport 2005:03 Oslo s. 59

⁹¹ Skogø: Menn på krisesentrene? En presentasjon av brukernes oppfatninger (2009) s. 90

⁹² Kvinnepanelets rapport (2010) s. 27

være voldsutsatte, på leting etter sitt "offer". Selv om loven krever atskilt botilbud for kvinner og menn, utgjør det en risiko når det benyttes i samme lokaler. Drap og drapsforsøk utenfor krisesenter har skjedd. Det vil også være vanskelig for kvinner med minoritetsbakgrunn å søke hjelp hvis de vet at det bor menn i området. De vil også få det vanskelig å dra tilbake til sine vanlige miljøer, når andre vet at det bor menn på sentrene. Så lenger loven ikke krever at krisesentertilbudet for menn og kvinner skal være på forskjellige adresser, vil hensyn til anonymitet og sikkerhet ikke bli betryggende ivaretatt. Og heller ikke likt ivaretatt!

Loven er uklar omkring hva det vil si å være "fysisk atskilt". Skal mennene kunne gå inn den samme døra og skal de kunne bruke samme utearealer?

Denne uklarheten gjør at kommuner sammen med de eksisterende krisesenter har valgt forskjellig løsning for å oppfylle lovens krav. For eksempel forteller leder for et krisesenter at de har egen fløy i 1 etasje, med 3 rom til menn. Resten av rommene til kvinner er i 2 og 3 etasje. Inntil videre har de valgt å la menn og kvinner bruke samme oppholdsrom i 2 etasje, og inn/utgangsdør og felles uteplass. En annen forteller at de har egen leilighet med 2 soverom for menn. Kvinnens leilighet ligger vegg i vegg, men er i utgangspunktet fysisk adskilt med egen inngang etc.

Kvinnepanelet gjør Departementet oppmerksom på at ikke alle kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner i dag får den hjelpen de trenger på krisesenter. Dette gjaldt særlig kvinner med nedsatt funksjonsevne og kvinner med annen tilleggsproblematikk.⁹³ Disse kvinner bør få et likeverdig tilbud før mennene. Kvinnepanelets forslag er at krisentertilbudet til kvinner og menn skal være separate tiltak med eget personale, og det må også forskes mer på hvilke type hjelpetiltak menn har behov for.

⁹³ For eksempel alvorlige psykiske lidelser og/ eller rusproblemer

Viserektor ved universitetet i Oslo og professor ved Institutt for offentlig rett, Ragnhild Hennum skrev i sin artikkel⁹⁴ at en av grunnene til krisesenterloven ble utformet kjønnsnøytral er på grunn av tradisjon. Hun viser til at det er lang praksis i Skandinavia for at lovteksten skal formuleres kjønnsnøytralt. Den andre grunnen er et raskt politisk valg som Departementet har gjort uten nøye uttredelse. Hun peker på konsekvenser av krisesentre som åpner for menn blir redusert tilgjengelighet, kvalitet og sikkerhet for kvinner. Kvinners beskyttelsesbehov blir ikke tatt hensyn til.

Jeg finner de grunner Departementet anfører ikke er tilstrekkelig saklige, nødvendige og proporsjonal i den interesseavveining som skal foretas etter unntaksbestemmelsen. Jeg konkluderer derfor med at unntaksbestemmelsen ikke kommer til anvendelse, og at Departementet således har handlet i strid med forbudet mot indirekte forskjellsbehandling i likestillingsloven § 3.

3.2 Kjønnslikestilling etter internasjonal rett

Internasjonal rett regulerer rettsforholdet mellom stater, men i visse tilfeller også mellom privatpersoner og stater, og mellom mellomstatlige organisasjoner og stater.⁹⁵

Norge har inkorporert Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og FNs Kvinnekonvensjon i menneskerettsloven (KDK). Lovfesting av kjønnsnøytrale krisesentre kan ses på som en virkning av denne forpliktelsen. Avhandlingen vil gjøre rede for hvor mye påvirkningskraft KDK og EMK har hatt i utforming av loven og hvilke føringer de legger.

⁹⁴ Halssa og Hellum: Rettferdighet (2010): Kjønnslikestilling på ville veier – kan kjønnsnøytrale krisesentre forsvares? s.136

⁹⁵ Marius Emberland: Diskrimineringsvernet i norsk og internasjonal rett (2006) kap.3a

Problemstillingen er om kvinner har krav på egne senter, og om egne senter er et virkemiddel som kan forsvares. På den ene siden hevdes det at unnløstelse fra å sikre separate tilbud utgjør indirekte diskriminering av kvinner. På den annen side hevdes det at separate senter for kvinner utgjør diskriminering av menn. Til støtte for dette synspunktet anfører for eksempel Departementet EMKs likestillingsprinsipp i artikkel 14, om at kvinner og menn skal ha samme tilbud uansett behov. Nedenfor følger det en kort redegjørelse for KDK og EMK. Etterfulgt av en tolkning av KDK artikkel 1, 2 og 4 og EMK art. 14, i lys av problemstillingen nevnt overfor.

3.2.1 FNs kvinnekonvensjon i norsk rett

Norge ratifiserte FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering mot kvinner (KDK)⁹⁶ 21. mai 1981⁹⁷. KDKs målsetting er å gi kvinner et synlig, samlet og effektivt vern mot kjønnsdiskriminering. Det er etablert en kvinnekomité⁹⁸ for å overvåke medlemsstatenes arbeid. Pr. april 2010 hadde KDK 186 fullverdige medlemmer⁹⁹, og er en av de konvensjonene som har størst tilslutning. Stater som har ratifisert Konvensjonen, har en forpliktelse til å bedre kvinners stilling etter konvensjonens standarder¹⁰⁰. Videre har statene rapporteringsplikt¹⁰¹ til KDK overvåkingsorgan, som er FNs kvinnekomité¹⁰². Kvinnekomiteen kommer med anbefalinger til hver enkelt stat etter rapportering. Disse anbefalinger brukes ved anvendelse av KDK, men er ikke rettslig bindende. Statene kan bestemme for å etterleve eller ikke. KDK anbefaler en dynamisk tolkning av konvensjonen.¹⁰³ Det vil

⁹⁶ The Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women, CEDAW

⁹⁷ konvensjon som ble vedtatt av FNs generalforsamling 18. Des 1979, og trådte i kraft 3. Sept 1981

⁹⁸ The Committee on the Elimination of Diskrimination against Women

⁹⁹ Fra FN- Sambandet hjemmesiden: <http://www.globalis.no/index.php/Avtaler/Kvinnekonvensjonen>

¹⁰⁰ KDK art. 2

¹⁰¹ KDK art. 18

¹⁰² KDK art, 17

¹⁰³ Ot.prp. nr. 93 (2008-2009) Kap. 6.3.1

si at konvensjonsbestemmelsen vil kunne tilpasses samfunnsutviklingen og etter forholdet til medlemslandene.

Norge følger et presumsjonsprinsipp, som innebærer at norsk rett så langt det er mulig, skal være i overensstemmelse med folkeretten¹⁰⁴. Dette betyr i praksis, at norsk rett bare går foran folkeretten dersom det er klar motstrid. Statene som godkjente KDK har en plikt til å gjøre konvensjonens standarder til en del av nasjonal rett. Norge valgte å inkorporere KDK i Likestillingsloven § 1b i 2005, og "gjelder som norsk lov." På grunnlag av rapporter har Norge blitt kritisert av Kvinnekomiteen¹⁰⁵, for ikke å ha inkorporert KDK i menneskerettsloven med forrangstatus, slikk tilfellet for eksempel er med FNs barnekonvensjon¹⁰⁶. Etter en lang politisk debatt, og enda en anmodning fra kvinnekomiteen,¹⁰⁷ og ikke minst kritikk fra blant annet menneskerettighetsorganisasjoner, fremmet Regjeringen 08. Mai 2009 forslag om å ta KDK og tilleggsprotokollen inn i menneskerettsloven¹⁰⁸. Under høringsrunde fikk forslaget stor støtte, og kom igjennom.¹⁰⁹ Likestillingsloven § 1b ble opphevet, mens menneskerettsloven § 2 har fått nytt nummer 5. Det betyr at KDK har en rang mellom formell lov og Grunnloven, og ved motstrid mellom formell norsk lov går KDK foran¹¹⁰

Menneskerettsloven § 3 lyder:

Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

¹⁰⁴ Jon Gisle: Jusleksikon (2002), s. 227

¹⁰⁵ Kvinnekomiteens merknader til Norges 5. og 6. periodiske rapport

¹⁰⁶ FNs barnekonvensjon ble inkorporert i menneskerettsloven i 2003, jf. Mnskl. §2 nr. 4.

¹⁰⁷ Kvinnekomiteens merknader til Norges 7. periodiske rapport

¹⁰⁸ Pressemelding nr 58 – 2009.

¹⁰⁹ Ot.orp. nr. 93 (2008-2009): Om lov om endringer i menneskerettsloven mv. (inkorporering av kvinnediskrimineringskonvensjonen)

¹¹⁰ Mnskl § 3

3.2.1.1 Egne sentre for kvinner etter FNs kvinnekonvensjon?

Hovedspørsmålet er om kvinner etter KDK har krav på egne sentere for kvinner.

Nedenfor følger en tolking av KDK artikkel 1, artikkel 2 og artikkel 4.

Kvinnekonvensjon artikkel 1

Kvinnekomité skrev følgende i sin anbefaling om vold mot kvinner i sin generelle anbefaling nr 19 (pkt. 6):

“The Convention in article 1 defines discrimination against women. The definition of discrimination includes gender-based violence, that is, violence that is directed against a woman because she is a woman or that affects women disproportionately. It includes acts that inflict physical, mental or sexual harm or suffering, threats of such acts, coercion and other deprivations of liberty. Gender-based violence may breach specific provisions of the Convention, regardless of whether those provisions expressly mention violence.”

I Hovedanbefaling 19¹¹¹ har kvinnekomiteen sett på ”vold mot kvinner som et forhold som, skaper, opprettholder og viderefører diskriminering av kvinner.” Det generelle forbudet mot direkte, indirekte, og strukturell diskriminering beskytter kvinner mot vold er nedfelt i KDK artikkel 1.

”I denne konvensjon menes med uttrykket « diskriminering av kvinner», enhver forskjellsbehandling, utestengning eller begrensning på grunnlag av kjønn som har som virkning eller formål å oppheve eller svekke anerkjennelsen, nytelsen eller utøvelsen av kvinners menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, sivile eller ethvert annet område, uavhengig av sivilstatus og med likestilling mellom menn og kvinner som utgangspunkt”.

¹¹¹ General recommendation no. 19 (1992)

Det følger av konvensjonen at både direkte og indirekte diskriminering av kvinner er forbudt. KDK og likestillingsloven § 3 har ikke helt identisk definisjon.

Likestillingsloven verner både kvinner og menn mot diskriminering, mens KDK bare diskriminering av kvinner. Det er en formell forskjell, selv om likestillingsloven § 1 tar særlig sikte på å bedre kvinners stilling. Likestillingsloven skal i kraft av tolkningsprinsippet tolkes i lys av kvinnekonvensjonen. Om den kjønnsnøytrale krisesenterloven virker kjønnskjev, med det menes at den fører til at noen grupper kvinner ikke kan benytte tilbudet, er dette det samme som indirekte diskriminering. Ved praktisering av likestillingslovens indirekte diskrimineringsforbud, vil konvensjonens fokus på kvinner være et vesentlig moment,¹¹² særlig slike kvinnerettede tiltak som lovfesting av krisesenterloven.

En kjønnsnøytral lov med samlokalisering av kvinner og menn utsatt for vold i nære relasjoner, som ikke tar hensyn til kvinners behov for beskyttelse, er i strid med KDK artikkel 1. Terskelen for å oppsøke et krisesenter for voldsutsatte kvinner kan øke, hvis hun vet at det er menn på senteret.

.

Kvinnekonvensjon artikkel 2

Staten Norge har forpliktet seg til å respektere, beskytte og fremme menneskerettigheter etter KDK art. 2.¹¹³ Denne negative forpliktelsen er preseptorisk, det vil si at Staten ikke kan fravikes.

Plikten til å beskytte innebærer at staten må sørge for rettigheter ikke blir krenket av andre. For eksempel å nedfelle prinsippet om likestilling i sin forfatning eller ved lov.¹¹⁴ Det at Norge har inkorporert KDK i menneskerettsloven er i samsvar med denne forpliktelsen.

¹¹² Hedlund og Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene bind 1 (2008)

¹¹³ Anne Hellum: Diskriminerings – og likestillingsrett (2008), s.71

¹¹⁴ KDK art. 2 litra a.

Av plikten til å fremme eller oppfylle innebærer at staten skal jobbe aktivt for likestilling. Det kan gjøres ved å realisere rettighetene selv, eller tilrettelegge for at andre gjør det.¹¹⁵ Lovfestning av krisesentere er en oppfyllelse av den positive forpliktelsen.

Disse forpliktene er nedfelt i KDK art. 2:

”Konvensjonspartene fordømmer alle former for kvinnediskriminering og er enige om å føre en politikk, uten opphold og med alle egnede midler, som tar sikte på å avskaffe alle former for kvinnediskriminering, og for dette formål forplikter de seg til:

Bokstav e) å treffe alle tiltak som er nødvendige for å hindre at personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner.”

Gjennom KDK artikkel 1 har Norge forpliktet seg til å føre en politikk mot diskriminering av kvinner. Etter artikkel 2 skal Norge sette i verk alle nødvendige tiltak for å oppnå full likestilling for kvinner.¹¹⁶

Kvinnekomité anbefaler følgende i nr.19 (pkt. 5)

“The Committee suggested to States parties that in reviewing their laws and policies, and in reporting under the Convention, they should have regard to the following comments of the Committee concerning gender-based violence.”

I Norge er krisesentere ett av de viktigste tiltakene for voldsutsatte kvinner og deres barn. En lovfesting av krisesentertilbudet kan ses i tråd med de forpliktelser Norge har overfor KDK. Ifølge Departementet er lovfesting av krisesentertilbud et viktig tiltak for kvinner, ved at den bidrar til å verne og hjelpe voldsutsatte kvinner.

¹¹⁵ KDK art. 2 litra c. Etter likestillingsloven § 1a har staten en aktivitetsplikt.

¹¹⁶ Ot.prp.nr. 96 s. 28

De mener selv at de har tatt i bruk politisk og rettslig virkemiddel, for å oppfylle konvensjonens formål, og fremme likestilling mellom kvinner og menn. FNs kvinnekomité har også pekt på at vold i nære relasjoner hindrer kvinner i å ta del i grunnleggende menneskerettigheter, og i å oppnå likestilling i samfunnet. I sin anbefaling nr. 19 (pkt. 1) skriver FNs kvinnekomité følgende:

“Gender-based violence is a form of discrimination that seriously inhibits women's ability to enjoy rights and freedoms on a basis of equality with men.”

BLD mener derfor at lovfesting av krisesenter er i overensstemmelse med KD art. 2 bokstav e). Den har som formål å eliminere alle former for kvinnediskriminering, utført av blant annet privatpersoner, som her er menn de er i nære relasjoner til. Kvinnekomiteens anbefaling nr 19 (pkt. 24b) er følgende:

“In light of these comments, the Committee on the Elimination of Discrimination against Women recommends that: States parties should ensure that laws against family violence and abuse, rape, sexual assault and other gender-based violence give adequate protection to all women, and respect their integrity and dignity. Appropriate protective and support services should be provided for victims. Gender-sensitive training of judicial and law enforcement officers and other public officials is essential for the effective implementation of the Convention;”

Kvinnekomiteens uttalelse er at staten bør fastsette en passende beskyttelses- og støttetjenester for kvinner som utsettes for vold. Spørsmål blir da om krisesenterloven § 2 femte ledd om botilbud til kvinner og menn skal være ”fysisk adskilt” tilfredsstillende konvensjonskrav.

Fysisk adskillelse må til for å tilfredsstillende hensynet til anonymitet og sikkerhet defineres som forskjellig adresse. Det er av hensyn til kvinners sikkerhet som er gjeldende. Loven er uklar på dette om det betyr det å være ”fysisk adskilt”. Hvis det derimot menes å ha forskjellige adresser, så er det rettslige grunnlaget oppfylt.

Dersom det er samme adresse, men ikke samme rom og oppholdsrom, er det fremdeles en sikkerhetsrisiko for kvinner på senterene. Dersom kvinner ikke lenger føler seg trygg på krisesenterene, har ikke staten oppfylt vilkåret om ” å treffe alle tiltak som er nødvendige for å hindre at personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner”.

Jeg mener at krisesenterloven § 2 femte ledd er nokså uklar, selv om Departementet hadde gode intensjoner med bestemmelsen. Virkningen så langt¹¹⁷ synes å være at kommuner sammen med de eksisterende krisesenterene har valgt ulikt løsning på å imøtekomme lovens krav. For eksempel å samlokalisere av kvinner og menn i samme bygning, men i forskjellige etasjer. Jeg mener staten kan gjøres ansvarlig etter ”due dillingene” prinsippet dersom kvinner, fordi menn som bor på samme adresse, kan komme seg inn og utsette kvinnene for vold.¹¹⁸

3.2.1.2 Særbehandling av det ene kjønn

Nedenfor følger en kort redegjørelse for positiv særbehandling av kvinner etter likestillingsloven § 3a og FNs kvinnekonvensjon artikkel 4.

Særbehandling etter likestillingsloven § 3a

Det fremgår av likestillingsloven § 3a at ulik behandling som i samsvar med lovens formål om å fremme *likestilling* mellom kjønnene, ikke er i strid med § 3.

Likestillingsloven § 3a: Ulik behandling som i samsvar med lovens formål fremmer likestilling mellom kjønnene, er ikke i strid med § 3

Lovens unntaksregel er at positiv særbehandling er tillatt, i noen tilfeller påkrevet for å oppnå full likestilling. Bestemmelsen skal tolkes snevert¹¹⁹, fordi positiv

¹¹⁷ November 2010

¹¹⁸ Hellum, Anne

¹¹⁹ Ot.prp. nr 77 (2000-2001) s. 163

særbehandling er unntak fra hovedregel om at direkte og indirekte forskjellsbehandling ikke er tillatt. Bestemmelsen skal først og fremst fremme kvinners stilling i tråd med lovens formål¹²⁰. Opp gjennom tidene har kvinner hatt en svakere posisjon i samfunnet enn menn. På bakgrunn av det skal staten ved Departementet sikre kvinner og menn like rettigheter og plikter gjennom likestillingsloven. Likebehandling av begge kjønn og positiv særbehandling av det ene kjønn må harmoniseres, og må ses i sammenheng med annet lovverk.¹²¹ Loven åpner for moderat kjønnskvoltering, for å fremme likestilling mellom kjønnene, men kun i samsvar med lovens formål. Eksempel er lov der kvotering av 40 prosent av kvinner i styrene i ASA-selskapet¹²² og menn til barnehager og grunnskoler¹²³. Det kan lyses ut stilling for det ene kjønn dersom det finnes en åpenbar grunn til det, for eksempel hensyn til bluferdighet¹²⁴. Men dette er en snever unntaksregel som må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

Særbehandling etter FNs kvinnekonvensjon artikkel 4

KDK. art 4 åpner for positiv særbehandling av kvinner. Formålet med positiv særbehandling er reell likestilling på lang sikt.¹²⁵

KDK. art. 4 nr. 1:

”Dersom konvensjonspartene vedtar midlertidige særtiltak som tar sikte på å fremme faktisk likestilling mellom menn og kvinner, skal det ikke anses som en diskriminerende handling etter denne konvensjon, men skal ikke på noen måte føre til at det opprettholdes ulike eller atskilte standarder; disse tiltakene skal opphøre når målene om like muligheter og lik behandling er nådd.”

¹²⁰ Loven særlig sikte på å bedre kvinnens stilling, jf likestillingsloven 1 første ledd

¹²¹ Likestl § 3a. Særbehandling av det ene kjønn.

¹²² LOV 1997-06-13 nr 45: Lov om allmennaksjeselskaper § 6-11a første ledd nr. 4

¹²³ jf. forskriften om særbehandling av menn fra 1998.

¹²⁴ Statens Personalhåndbok 2010 Kap. 11.5.4: Stillingsutlysning

¹²⁵ Hedlund og Semner: Likestillings og diskrimineringslovene bind 1 (2008)

For å eliminere indirekte og strukturell diskriminering bifaller konvensjonen ”midlertidige særtiltak”, jf. KDK art. 4, 1. Det betyr at for å oppnå reell likestilling for kvinner, kan negativ forskjellsbehandling av menn godtas. Dette er begrunnet med at det er som oftest kvinner som blir diskriminert. For å oppnå likestilling mellom kjønnene må det være adgang til å vedta særbehandling av kvinner.

KDK artikkel 4 går lenger i å åpne for positiv særbehandling. Kvinnekomiteens anbefalingen nr 5 (1988):

“Recommends that States Parties make more use of temporary special measures such as positive action, preferential treatment or quota systems to advance women's integration into education, the economy, politics and employment”

Rettspraksis fra EF- Og EFTA- domstolen setter imidlertid skranker for slik særbehandling.¹²⁶ Men siden kvinnekonvensjonen er blitt innarbeidet i menneskerettsloven, vil KDK art. 4 ha forrang ved motstrid med annen norsk lovgivning. Det gir grunnlag for noe utvidet adgang til positiv særbehandling av kvinner.

Har Kvinner krav på egne senter etter likestillingsloven § 3a og KDK art. 4?

Den rettslige problemstilling er om det er adgang til å ha egne kriesenter for kvinner i medhold av Likestillingsloven § 3a og tilsvarende bestemmelse i kvinnekonvensjons artikkel 4.

Departementet mener det å ekskludere menn fra tilbudet, er direkte forskjellsbehandling av menn, og ville være i strid med likestillingsloven § 3.

¹²⁶ Hedlund og Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene med kommentarer bind 1 (2008) s. 91

Likestillingsloven verner både kvinner og menn mot diskriminering, mens KDK verner bare om diskriminering av kvinner. Det er en formell forskjell, selv om likestillingsloven § 1 tar særlig sikte på å bedre kvinners stilling. KDK er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven. Menneskerettsloven § 3 lyder:

Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

Hovedregelen er at norsk rett skal tolkes i lys av konvensjonens kilder, og konvensjonen går foran dersom det oppstår motstrid med norsk rett. Det betyr at KDK har en rang mellom formell lov og Grunnloven, og ved motstrid mellom formell norsk lov går KDK foran¹²⁷.

En kjønnsnøytral lov med samlokalisering av kvinner og menn utsatt for vold i nære relasjoner, tar ikke hensyn til kvinners behov for beskyttelse. Kjønnsnøytral utforming i krisesenterloven er indirekte diskriminering av kvinner. For å oppnå reell likestilling bør kvinner få egne krisesenter. Det kan tolkes som at kvinner får en positiv særbehandling¹²⁸, som er i overensstemmelse med likestillingsloven § 3a og KDK art. 4.

3.2.2 Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) i norsk regelverk

Europarådets viktigste menneskerettighetskonvensjon er EMK, og er den konvensjonen som er av størst betydning i Norge. Det som skiller EMK fra de andre menneskerettighetskonvensjoner, er at den ivaretas av Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD), som har kompetanse innenfor spørsmål om

¹²⁷ Mnskl § 3

¹²⁸ Mæhle: Vern mot diskriminering: Positiv særbehandling vil si å sette i "verk tiltak som kan sikre utjevning av kjønnsforskjeller og særskilt tilrettelegging."

anvendelse, og tolkning av konvensjonen.¹²⁹ Siden opprettelse i 1959, har EMD en stor samling av bestemmelser med retningslinjer for hvordan forbudet i EMK skal tolkes. Samtidig har den en autoritet som gjør at dens uttalelse har bindende virkning i forhold til hvordan de forskjellige rettighetene skal oppfattes.

EMK er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven (mnskr) av 1999, og gjelder som norsk lov likestilt med annen formell lovgivning.¹³⁰

Mnskr. § 2 Følgende konvensjoner¹³¹ skal gjelde som norsk lov i den utstrekning de er bindende for Norge

EMK ble en del av norsk rett uten omskriving. Norsk rett skal etter presumsjonsprinsippet tolkes i lys av EMK¹³². Det betyr at norsk rett så langt det er mulig skal tolkes slik at det ikke oppstår motstrid mellom norsk rett og EMK. Menneskerettsloven § 3 slo videre fast at de fem konvensjonsbestemmelsene, skal ha forrang ved motstrid mellom formell norsk lov. Det betyr i praksis at, innskrenkende fortolkning av norsk formell lov, som har relevans i spørsmål om diskriminering. Og hvis konvensjonsbestemmelsene krever mer enn staten krever i sin regelverk.¹³³

Mnskr § 3: Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning

¹²⁹ EMK del 2- Den europeiske menneskerettighetsdomstol.

¹³⁰ Erik Møe: Menneskerettigheter (2002) kap.8.4

¹³¹ EMK av 4.nov 1950, SP av 16.des 1966, ØSK av 16.des 1966, BK av 20.nov 1989 og KDK av 18. desember 1979.

¹³² Ruud og Ulfstein: Innføring i folkerett (2006) s.64

¹³³ Marius Emberland: Diskrimineringsvernet i norsk og nasjonal rett (2006) s. 23

3.2.2.1 EMK art. 14

Utgangspunkt for drøftelsen er om det vil være overtredelse av Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 14 å ha egne krisesenter for kvinner. EMK er inkorporert i norsk lovgivning og gjelder som norsk lov, jf. menneskerettsloven § 2

Departementet påstod at det er vanskelig å ekskludere menn fra krisesentertilbudet på grunnlag av at det ikke er i samsvar med EMK art. 4. EMK artikkel 14 bestemmer at kvinner og menn skal ha samme rettsbeskyttelse når det gjelder krenkelse av liv, legeme etc.

EMK art. 14 er en bestemmelse som tydelig har et forbud mot diskriminering på grunnlag av, ” *kjønn, rase, hudfarge, språk, religion, politisk eller annen mening, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.*” Som ordlyden viser, er oppregningen ikke fullstendig. For eksempel, vil ordet etnisitet falle inn under begrepet ”rase”, og funksjonshemming under begrepet ”annen status”¹³⁴. Likevel må det være klart at EMD ville tolke begrepet under EMK art. 14 for at grunnlaget skal kunne anvendes.

EMK. Artikkel 14 - Forbud mot diskriminering

”Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.”

Bestemmelsen betegnes som et aksessorisk forbud, og betyr at den kan bare anvendes ved å støtte seg til overtredelse på en annen menneskerettslig bestemmelse i konvensjonen. Det vil si at art. 14 er ikke selvstendig, i og med at den

¹³⁴ Marius Emberland: Diskrimineringsvernet i norsk og nasjonal rett (2006) s. 13

supplerer med de andre materielle rettighetene i EMK.¹³⁵ For eksempel retten til familie- og privatliv vernet mot vilkårlig vold og kriminalitet, jf. EMK art. 8.

Vil det være overtredelse av EMK artikkel 14 å ha egne krisesenter for kvinner?

EMK artikkel 14 bestemmer at kvinner og menn skal ha samme rettsbeskyttelse når det gjelder krenkelse av liv, legeme etc. Hovedspørsmålet er om det er diskriminering av menn og overtredelse av artikkel 14 å ha egne krisesenter for kvinner. For å svare på dette spørsmålet, må man finne ut hva som utgjør diskriminering i EMK. For enhver forskjellsbehandling er ikke i strid med art. 14. Bare usaklig forskjellsbehandling rammes av bestemmelsen. Usaklig forskjellsbehandling vil si ”*diskriminering*”¹³⁶

Er det usaklig forskjellsbehandling av menn, hvis bare kvinner får krisesentertilbud? Selv om EMK art. 14 ikke nevnte direkte og indirekte diskriminering, er det ingen tvil om at også EMK omfattes av begge diskrimineringsformennene.¹³⁷ Og det er klart at bestemmelser og tiltak som formelt og åpenlyst stiller kvinner og menn ulikt, fremstår det som direkte diskriminering. Et krisesenter for kvinner kan derimot forsvares dersom det er saklig begrunnet.

Det er ikke påvist at menn utsatt for vold i nære relasjoner har samme behov for et krisesenteropphold som kvinner har. Vold i nære relasjoner rammes også menn, men likevel er det i størst grad kvinner som rammes av grov vold i nære relasjoner. Menn utsettes for mindre alvorlig og tilfeldig vold. En kan si at voldutsatte kvinner og menn har ikke de samme behov for et trygt og midlertidig oppholdssted hjemmefra. Det fremgår tidligere i oppgaven at menn har en annen økonomisk posisjon enn kvinner. De trenger ikke å forlate boligen sin på grunn av vold i nære relasjoner, de kan velge andre løsninger enn å bo på krisesenter. Menn har også på grunn av sin

¹³⁵ Erik Møe: *Menneskerettigheter* (2002) s. 97

¹³⁶ Erik Møse: *Menneskerettigheter* (2002) s. 98

¹³⁷ Anne Hellum og Kirsten Ketscher: *Diskriminerings- og likestillingsrett* (2008)

fysiske styrke ikke samme behov for fysisk beskyttelse som kvinner.¹³⁸ Ettersom kvinner og menn har forskjellig behov for beskyttelse er dette en saklig grunn til å behandle kvinner og menn ulikt.

Konklusjonen er at egne krisesenter for kvinner kan forsvares.

¹³⁸ Stavanger Aftenblad Aftenbladet 26.02.10:Tror ikke menn vil bo på krisesenter og Klassekampen 09.02.10:Menn på krisesenter

4 Krisesentertilbud i Danmark¹³⁹

Danmark har lovfestet krisesentertilbudet siden januar 2007. Krisesentertilbudet i Danmark forvaltes og bekostes av kommunene, men staten refunderer halvparten av de utgiftene kommunen dekker for krisesentre. Loven er nedfelt i lov om sosial service (servicelova) § 109. Den Danske loven er ikke så omfattende som den norske. Men det fremgår av loven at kommunen skal tilby et mellomledd, botilbud til kvinner som utsettes for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i familie- eller samlivsforhold og hennes barn. Loven er ikke utformet kjønnsnøytral.

Bekendtgørelse af lov om social service § 109 (Serviceloven):

Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til kvinder, som har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i relation til familie- eller samlivsforhold. Kvinderne kan være ledsaget af børn, og de modtager under opholdet omsorg og støtte.

Stk. 2. Optagelse i boformen kan ske anonymt ved egen henvendelse eller ved henvisning fra offentlige myndigheder.

Stk. 3. Lederen træffer afgørelse om optagelse.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde støtte og vejledning fra en familierådgiver til kvinder med børn på boformer efter denne bestemmelse. Rådgivningen gives i forhold til bolig, økonomi, arbejdsmarked, skole, daginstitutioner, sundhedsvæsen m.v. og skal understøtte de enkelte dele i kommunalbestyrelsens øvrige tilbud. Rådgivningen iværksættes, når forberedelsen til udflytning fra boformen påbegyndes, og indtil kvinden og børnene er etableret i egen bolig.

¹³⁹ Ot.prp. nr. 96 (2008-2009) Kap 3.2

Stk. 5. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde psykologbehandling til alle børn, der er fyldt 6 år, og som ledsager moderen under dennes ophold i boformer efter denne bestemmelse. Behandling skal have et omfang på mindst fire timer og op til ti timer afhængigt af barnets behov. Behandlingen skal udføres af en autoriseret psykolog. Pligten til at tilbyde psykologbehandling gælder uanset opholdets varighed. Tilbuddet skal iværksættes under selve opholdet eller i umiddelbar forlængelse heraf.

5 Oppsummering/ Avslutning

Krisesenter har tradisjonelt vært et tilfluktssted for kvinner som er utsatt for vold og trusler i nære relasjoner. I forbindelse med Soria Moria-erklæring i 2005 gav Regjeringen et løfte å jobbe mot vold i nære relasjoner. Krisesenterloven er resultat av dette. Loven er utformet kjønnsnøytralt som betyr at den skal gjelde for alle uansett kjønn.

Under høringen av forslaget om lovfesting av krisesentertilbud var det mange som var kritiske til den kjønnsnøytrale utformingen i loven. Blant annet LDO, Universitetet i Oslo – Avd. for kvinnerett og Krisesentersekretariatet. De kritiske merknader ble tatt på alvor og da loven ble vedtatt var det krav at botilbud til kvinner og menn skal være fysisk atskilt. Likevel er det uklart hva fysisk atskilt betyr, og dette vanskeliggjør arbeidet for kommunene som sammen med eksisterende krisesenter har ansvar for å tilrettelegge krisesentertilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner.

Avhandling har tatt opp spørsmål om hvorvidt krisesenterloven er kjønnsnøytralt utformet, og om den virker skjønnskjev. Hvor en gruppe kvinner blir urettferdig behandlet. Siden det er godt dokumentert at vold i nære relasjoner har en klar kjønnsretning, selv om menn også er utsatt peker det i retning at krisesenterlovens kjønnsnøytral utforming har en indirekte kjønnsdiskriminerende effekt fordi det fører til at mange kvinner ikke vil se seg tjent med tilbudet. Det er i strid med likestillingsloven § 3 og FNs kvinnekonvensjon art 1, 2 og 4.

Selv om EMK art. 14 bestemmer at kvinner og menn skal ha samme rettsbeskyttelse når det gjelder krenkelse av liv, legeme etc, kan egne sentre for kvinner forsvares

fordi kvinner og menn har forskjellig behov for beskyttelse. Dette er en saklig grunn til å behandle kvinner og menn ulikt.

Krisesenter i framtiden – Fordeler og utfordringer

Det blir spennende å se hvordan kommuner sammen med eksisterende krisesenter vil organisere av krisesentertilbudet for kvinner og menn utsatt for vold i nære relasjoner etter overgangsperioder.¹⁴⁰ Det ville også være interessant å finne ut hvilke hjelpebehov menn som utsatt for vold i nære relasjon har. Om de har behov for krisesentertilbud med samme modell som kvinners eller om det må utvikle sine egne.

Fordeler med kjønnsnøytral utforming i loven er først og fremst at menn som utsettes for vold i nære relasjoner blir tatt alvorlig, og at de får et verdig tilbud, samtidig som fokus om vold mot menn problematikken kommer ut.

Den første utfordringen kommunene og krisesenter kommer til å møte med kravet om kjønnsnøytral krisesentertilbudet gjelder særlig om kommunene og krisesentrenes kapasitet og kompetanse.¹⁴¹ Finner man ut at menn som utsettes for vold i nære relasjoner har samme behov for hjelp som kvinner, betyr det at dagens krisesentre har nok kompetanse til å ta imot menn som trenger det. Men hvis hjelpebehovene er knyttet til kjønn, ville det være en utfordring for sentre til å ta imot menn siden de mangler den riktige kompetansen.

Den andre utfordringen er hensyn til sikkerhet for beboerne på sentrene. Selv om loven presiseres at kvinner og menn skal bo fysisk atskilt med forskjellig sted og oppholdsrom. Det fremgår i avhandlingen at det er kommunenes økonomi og skjønn som til nå har bestemt hvordan botilbudet til kvinner og menn skal utformes. Å utarbeide en forskrift som tydelig presiseres at krisesentertilbudet til kvinner og

¹⁴⁰ 1. januar 2011

¹⁴¹ Skogøy, Elin: Menn på krisesentrene? Kap. 5.3

menn ikke skal være samme bygning, samme adresse eller samme uteareal er nødvendig for hensyn til både kvinner og menn sikkerhet. Det at forskriften ikke er klar til ennå, er kritiskverdig. Det er allerede kommuner som har samlokalisert kvinner og menn i samme bygning, andre har startet eller planlegger å bygge krisesenter med samlokalisering av menn og kvinner i forskjellig avdeling. Mens noen velger dyre løsning som å leie hotell/ hybel for menn, eller henviser til andre krisesenter i påvente av en forskriftehjemmel. Dette er ikke i samsvar med lovens krav om at det skal være like krisesentertilbud uansett hvor i landet man befinne seg.

Jeg har bemerket at denne loven kom ganske raskt igjennom, og det har kommet kritikk i ettertid av at Departementet ikke har utredet problemer knyttet til den kjønnsnøytrale utformingen godt nok. Selv om loven er en forbedring fra lovforslaget, er spørsmålet om denne er tilstrekkelig til å vare på kvinners rettigheter, sikkerhet og anonymitet.¹⁴² Loven er uklar med ordet "*fysisk adskilt*". Dette gir rom for ulike tolkningen, og ulike praksis ordninger innad kommuner.

¹⁴² Ragnhild Hennem: Kjønnsligestilling på ville veier (2010)

6 Kildeliste

Litteratur

Blaker, Vibeke: Anvendelsen av FNs kvinnekonvensjon i norsk rett: med hovedvekt på konvensjonens innarbeidelse. Spesialoppgave - Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet, 2002.

Brantenberg, Gerd: Forbrytelser mot kvinner: [referat fra] Internasjonal tribunal i Brussel 4.-8.mars 1976.

Dahl, Tove Stang: Kvinnerett I, Universitetsforlaget. Oslo, 1985.

Dahl, Tove Stang: Kvinnerett II, Universitetsforlaget. Oslo, 1985.

Dahl, Tove Stang, Kjersti Graver, Anne Hellum og Anne Robberstad: Juss & juks – En arbeidsbok i likestilling, Pax forlag AS. Oslo, 1975.

Torstein Eckhoff: Rettskildelære, Universitetsforlaget. Oslo, 2001.

Emberland, Marius: Diskrimineringsvernet i norsk og internasjonal rett: hovedlinjer og refleksjoner, 2006.

Everett , Euris Log Inger Furseth: Masteroppgaven : hvordan begynne - og fullføre, Universitetsforlaget. Oslo, 2004.

Floer, Stig-Ove: Likelønn mellom kjønn etter likestillingsloven § 5, Mastergradsoppgave i rettsvitenskap - Universitetet i Tromsø, 2009.

Fodstad, Hjørdis og Karen Sophie Steen: Det skjulte martyrium: omkring synliggjøring av brutalitet mot kvinner i hjemmet, Mellomfagsoppgave i kriminologi - Universitetet i Oslo, 1977.

Gisle, Jon: Jusleksikon, Kunnskapsforlaget. Oslo, 2002.

Halsaa, Beatrice og Anne Hellum: rettferdighet, Universitetsforlaget. Oslo, 2010.

Hedlund, Mary-Ann og Brit Djupvik Semner: Likestillings- og diskrimineringslovene: med kommentarer bind 1, Fagbokforlaget. Bergen, 2008.

Hellum, Anne og Kirsten Ketscher: Diskriminerings- og likestillingsrett, Universitetsforlaget. Oslo, 2008.

Høstemælingen, Njål: Hva er menneskerettigheter, Universitetsforlaget. Oslo, 2005.

Kaasin, Janne: Statens forpliktelser etter EMK artikkel 3 og 8 når privatpersoner utøver seksuell vold mot kvinner. Spesialoppgave - Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, høsten 2005.

Loe, Mette Cecilie: Forholdet mellom kvinners menneskerettigheter og religionsfriheten: belyst gjennom jentebarns vern mot diskriminering under utdanning, Kvinnerettslig skriftserie nr. 58. Avdeling for kvinnerett, Universitet i Oslo, 2005.

Møse, Erik: Menneskerettigheter, Cappelen Akademisk Forlag. Oslo, 2002.

Nordstrøm, Tina S: Minoritetskvinnens rett til rettighetsinformasjon, masteroppgave - Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009.

Rienecker, Lotte og Peter Stray Jørgensen: Den gode oppgaven: håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole, Fagbokforlaget. Bergen, 2006.

Ruud, Morten og Geir Ulfstein: Innføring i folkerett, Universitetsforlaget. Oslo, 2006.

Schärer, Caspar: Krisesenteret for Nord-Østerdal 1982-2007 : beretning om oppstart og 25 års drift. Tynset kommune, 2007.

Sigfridstad, Maren N: Det offentlige i det private og det private i det offentlige: en antropologisk studie av et krisesenter. Masteroppgave i sosialantropologi - Universitetet i Oslo, 2009.

Svenneby, Elin: Kvinnfolk på tvers, Emilia. Oslo, 1992.

Sørli, Cathrine: Kvinne- og kjønnsperspektivet i master i rettsvitenskap: en vurdering av integreringen av kvinne- og kjønnsperspektivet i de obligatoriske fag ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo, Kvinnerettslig skriftserie nr. 75. Avdeling for kvinnerett, Universitet i Oslo, 2008.

Tarin, Erfan: Lovfestingen av krisesentertilbudet: en kvalitativ studie av Norsk Krisesenterforbunds og Krisesentersekretariatets holdning til lovfestingen av krisesentertilbudet. Masteroppgave i statsvitenskap - Universitetet i Oslo, 2009.

Taule, Ragnvald: Escolás ordbok, Escola forlag. Oslo, 2006.

Wærstad, Tone Linn: Retten til ikke å bli diskriminert ved skilsmisse - En rettsantropologisk studie av skilte muslimske innvandrerkvinner i Norge. Spesialoppgave - Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, våren 2006.

Artikler

Aune, Helga: "Helsedepartementet, Regjering og Storting bryter likestillingsloven! Kommentar til Helsedepartementets behandling av vedtak nr. 4/2003 til Klagenemnda for likestilling – Steriliseringssaken". Kritisk juss 2004(30):2, s. 144-155.

Hansen, Helene Kindle, Tove Thorsnes og Jan Skjerve: Kvinners erfaring med partnervold – en kvalitativ studie. Fokus på familien 2009:2

Hellum, Anne: Rettferdighet og frihet. Tove Stang Dahls forfatterskap i et nøtteskall. Artikkel fra PROSA- Faglitterært tidsskrift 06.06 2007, s. 17-19.

Ketscher, Kirsten: "Nogle utviklingslinjer i kvinderetten" i Ann Numhauser-Henning (red)

Hennum, Raghild: Kjønnsligestilling på ville veier: kan kjønnsnøytrale krisesentre forsvares? Artikkel er i boken rettferdighet av Beatrice Halsaa og Anne Hellum, 2010.

Stefansen, Kari: Krisesentrene i Norge – fra sosial bevegelse til profesjonaliserte hjelpetiltak. Nordisk sosialt arbeid 2006:1

Norske lover

Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814.

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv (diskrimineringsloven) av 3. juni. Nr. 33. 1978.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai. Nr. 30. 1999.

Lov om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven) av 9. juni. Nr 45. 1978.

Lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni. Nr. 45. 1997.

Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) av 10. juni. Nr. 40. 2005.

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova) av 19. juni. Nr. 44. 2009.

Forskrifter

Forskrift om særbehandling av menn (FOR-1998-07-17-622)

Forarbeider

Ot.prp. nr. 33 (1974- 1975): Lov om likestilling mellom kjønnene

Ot.prp. nr. 1 (1977- 1978): Lov om likestilling mellom kjønnene

Ot.prp. nr 77 (2000- 2001): Likestillingsloven mv.

Ot.orp. nr. 93 (2008-2009): Om lov om endringer i menneskerettsloven mv.
(inkorporering av kvinnediskrimineringskonvensjonen)

Ot.prp. nr. 96 (2008-2009): Om lov om kommunale krisesentertilbud
(Krisesenterlova)

NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner

NOU 2009:14 Et helhetlig diskrimineringsvern

Høringsnotat: Forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, oktober 2008

Rappoter

Andersen, Rolf K: Integrasjon eller autonomi? : en studie av krise- og incestsentre og deres forhold til kommunene. Rapport (Institutt for samfunnsforskning), 1997:5.

Barne- og likestillingsdepartementet: "Likestilling 2009?" : departementenes mål, strategier og tiltak for å sikre likestilling mellom kvinner og menn: rapport 2008.

Bredal, Anja og Julia Orupabo: Et trygt sted å bo: og noe mer: evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap. Rapport (Institutt for samfunnsforskning), 2008:7

Haaland,Thomas, Sten-Erik Clausen og Berit Schei: Vold i parforhold - ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. NIBR-rapport, 2005:03

Jonassen, Wenche og Elin Skogøy: Et hjem for oss, et hjem for deg... : en studie om endring i brukersammensetning og bruk av krisesentrene. Rapport (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress), nr. 1/2010

Justis- og politidepartementet: Vendepunkt: handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011

Justisdepartementets voldsmåling 2008: Rapport 11.12.2008

Kvinnepanelets rapport 2010

Oslo krisesenter: Ny i Norge prosjektrapport. Oslo krisesenter, 2008.

Sogn, Hanne og Ole Kristian Hjemdal: Vold mot menn i nære relasjoner: kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2009.

Skogøy, Elin: Menn på krisesentrene? : en presentasjon av brukernes oppfatninger. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2009.

Uttalelser og vedtak fra Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) og Likestillings- og diskrimineringsnemnda

Ombudets sak nr. 2001/077: Kvikke og arbeidsomme gutter

Ombudets sak 2003/365

Ombudets sak 2005/207:Praksisplass og amming

Nemndas sak nr. 8/2001: Oslo Plaza-saken. Uniformskrav

Nemndas sak nr 4/2003: Steriliseringinngrep

Nemndas sak nr.25/2009: Lugarfordeling i strid med likestillingsloven

Nemndas sak nr. 32/2009: Opphør av kvinnens arbeidsforhold var begrunnet i hennes graviditet

Nemndas sak 08/2010

Nemndas sak nr. 19/2010: Spørsmål om forskjellsbehandling grunnet foreldrepermisjon.

Konvensjoner og anbefalinger til konvensjonene

FN-pakten vedtatt av de forente nasjoner 26. juni 1945.

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK), 4. november 1950.

FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner (kvinnekonvensjon) vedtatt de forente nasjoner 18. desember 1979.

General Recommendation No. 19: Violence against women, eleventh session, 1992.

CEDAW: The Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women.

ILO- konvensjon nr.111 om diskriminering

ILO- konvensjon nr. 100 om lik lønn for kvinner og menn

Internettressurser

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld.html?id=298>

Høring - forslag om lovfesting av krisesentertilbudet, saksoversikt, høringsbrev, høringsinstanser, høringsnotat og høringsuttalelser:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-om-lovfesting-av-krises.html?id=534475>

Det norske rettssystem og menneskerettighetene:

<http://www.galdu.org/web/index.php?sladja=45&vuolitsladja=49&qiella1=nor>

FN- Sambandet: <http://www.globalis.no/index.php/Avtaler/Kvinnekonvensjonen>

Krisesentersekretariatet: <http://www.krisesenter.com/>

Kjønnslikestilling, sikkerhet og kvalitet - Krisesenterloven 2010:

<http://www.krisesenter.com/materiell/pdf/Kjønnsli>

http://www.globalis.no/index.php/Avtaler/Kvinnekonvensjonenkestilling,sikkerhet_og_kvalitet_Krisesenterloven2010.pdf

Oslo krisesenter: <http://www.oslokrisesenter.no/>

Krisesenteret Tromsø: <http://www.tromso.kommune.no/krisesenteret-for-kvinner.121339.no.html>

Krisesenteret i Rana:

<http://www.rana.kommune.no/modules/article.aspx?ObjectType=Article&Article.ID=8692&Category.ID=1021>

Romerike Krisesenter: <http://www.romerike-krisesenter.no/start/start1152.php>

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO): <http://www.ldo.no/>

Likestillings- og diskrimineringsnemnda: <http://www.diskrimineringsnemnda.no/>

Norsk Krisesenterforbund: <http://www.norskkrisesenterforbund.no/>

Krisesenteret i Hønefoss: <http://www.krisesenteret.info/>

Krisesenteret for Molde og omegn IKS: <http://www.krisesenteretmolde.no/>

SSB: <http://www.ssb.no/>

Levekårsundersøkelsen 2007: <http://www.ssb.no/vold/>

Statens Personalhåndbok 2010: <http://www.sph.dep.no/Statens-Personalhandbok-2010/>

Avisartikler

Klassekampen 09.02.10: Menn på krisesenter av Jonassen, Wenche.

Stavanger Aftenblad 26.02.10: Tror ikke menn vil bo på krisesenter av Seglem, Elisabeth og Julie teresa Olsen.

